शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा : प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका

अनुक्रमणिका

शैक्षणिक वेळापत्रक ३
१. विद्याशाखेचा परिचय ५
२. बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण (C31) : शिक्षणक्रमाविषयी ५
२.१ शिक्षणक्रमाची संरचना
२.२ अध्ययन पद्धती
२.३ प्रवेश प्रक्रिया
२.४ शिक्षणक्रम शुल्क
२.५ कालावधी
२.६ मूल्यमापन प्रक्रिया
२.७ अभ्यासकेंद्र
३. स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका (C32) : शिक्षणक्रमाविषयी १९
३.१ शिक्षणक्रमाची संरचना
३.२ अध्ययन पद्धती
३.३ प्रवेश प्रक्रिया
३.४ शिक्षणक्रम शुल्क
३.५ कालावधी
३.६ मूल्यमापन प्रक्रिया
३.७ अभ्यासकेंद्र
४. शालेय व्यवहारांकरिता माहिती-संप्रेषण तंत्रविज्ञान (C35) : शिक्षणक्रमाविषयी २७
४.१ शिक्षणक्रमाची संरचना
४.२ कालावधी
४.३ प्रवेश प्रक्रिया
४.४ शिक्षणक्रम शुल्क
४.५ मूल्यमापन प्रक्रिया
४.६ अभ्यासकेंद्र
५. आशययुक्त अध्यापन पद्धती (C36) : शिक्षणक्रमाविषयी ३०
५.१ शिक्षणक्रमाची संरचना
५.२ प्रवेश प्रक्रिया
५.३ कालावधी
५.४ शिक्षणक्रम शुल्क
५.५ अभ्यासकेंद्र
६. मूल्यशिक्षणाची मूलतत्त्वे (C34) : शिक्षणक्रमाविषयी ३४
६.१ शिक्षणक्रम संरचना
६.२ प्रवेश प्रक्रिया
६.३ कालावधी
६.४ माध्यम
६.५ शिक्षणक्रम शुल्क
६.६ संपर्कसत्र उपस्थिती
६.७ मूल्यमापन पद्धती
६.८ उत्तीर्णतेचे नियम
६.९ श्रेणी
६.१० अभ्यासकेंद्रे
७. नोंदणी प्रक्रिया ३५
८. विभागीय केंद्रे/जिल्हा केंद्रे ३६
९. विद्यार्थी सहायता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना ३७
१०. विशेष सूचना/संपर्कासाठी ३७
११. परिशिष्ट ३९

निर्मिती

श्री. आनंद यादव

व्यवस्थापक, ग्रंथनिर्मिती केंद्र, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

© २०१३, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

■ **प्रथम प्रकाशन** : मे २०१३

■ **अक्षरजुळणी** : वैभव डी.टी.पी. सेंटर, नाशिक

■ **प्रकाशक** : डॉ. प्रकाश अतकरे, कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

NB-13-14-28 (Vaibhav)

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा : प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम

(शैक्षणिक वेळापत्रक : वर्ष २०१३-२०१४)

बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C-31)

१.	प्रवेश	:	१ जुलै २०१३ ते ३१ जुलै २०१४
२.	उद्‌बोधनसत्र	:	ऑगस्ट पहिला आठवडा
३.	मुख्य संपर्कसत्र	:	सप्टेंबर-ऑक्टोबर (६ दिवस)
४.	अंतिम संपर्कसत्र	:	फेब्रुवारी (६ दिवस)
५.	परीक्षा अर्ज भरणे	:	मार्च २०१४ पर्यंत
६.	अंतिम लेखी परीक्षा	:	मे २०१४
७.	निकाल	:	परीक्षेनंतर ४५ दिवसांत

शालेय व्यवहारांकरिता माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञान प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C-35)

१.	प्रवेश	:	१ जुलै २०१२ ते ३१ जुलै २०१२
२.	मुख्य संपर्कसत्र	:	१/१०/१२ ते ३१/३/१३
३.	परीक्षा अर्ज भरणे	:	सप्टेंबर २०१२
४.	अंतिम लेखी परीक्षा	:	एप्रिल २०१३ (तोंडी परीक्षा)
५.	निकाल	:	परीक्षेनंतर ४५ दिवसांनंतर

स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक-प्रेरिका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C-32)

१.	प्रवेश	:	१ जुलै २०१३ ते ३१ जुलै २०१३
२.	मुख्य संपर्कसत्र	:	ऑगस्ट
३.	परीक्षा अर्ज भरणे	:	सप्टेंबर २०१३
४.	अंतिम लेखी परीक्षा	:	नोव्हेंबर/डिसेंबर २०१३
५.	निकाल	:	परीक्षेनंतर ४५ दिवसांनंतर

आशययुक्त अध्यापनपद्धती प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C-36)

१.	प्रवेश	:	१ जुलै २०१३ ते ३१ जुलै २०१३
२.	मुख्य संपर्कसत्र	:	मे २०१३
३.	परीक्षा अर्ज भरणे	:	सप्टेंबर २०१३
४.	अंतिम लेखी परीक्षा	:	ऑक्टोबर/नोव्हेंबर २०१४
५.	निकाल	:	परीक्षेनंतर ४५ दिवसांनंतर

मूल्यशिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C-34)

१.	प्रवेश	:	१ जुलै २०१३ ते ३१ जुलै २०१३
२.	मुख्य संपर्कसत्र	:	सप्टेंबर, नोव्हेंबर, मार्च २०१३
३.	परीक्षा अर्ज भरणे	:	मार्च २०१४
४.	अंतिम लेखी परीक्षा	:	मे २०१४
५.	निकाल	:	परीक्षेनंतर ४५ दिवसांनंतर

माहितीपुस्तिकेतील शिक्षणक्रमासाठी महत्त्वाच्या सूचना :

०१. ही माहितीपुस्तिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. अध्ययनार्थीने प्रवेश अर्ज भरण्यापूर्वी माहितीपुस्तिका काळजीपूर्वक वाचावी व Online Download करून शिक्षणक्रम पूर्ण होईपर्यंत सांभाळून ठेवावी.

०२. विद्यार्थ्याने एकदा प्रवेश घेऊन अर्ज भरल्यानंतर, अपात्र झाल्यास तसेच कोणत्याही परिस्थितीत शुल्क परत मिळणार नाही.

०३. संपूर्ण प्रवेश अर्ज Download करून झेरॉक्स प्रत विद्यार्थ्याने अर्ज अभ्यासकेंद्रावर देण्यापूर्वी स्वत:जवळ जपून ठेवावी व मूळ अर्ज दिल्यानंतर अभ्यासकेंद्राकडून पोच घ्यावी.

०४. विद्यार्थ्यांनी अभ्यासकेंद्राच्या सतत संपर्कात राहावे, विद्यार्थ्यांच्या अडचणी अभ्यासकेंद्रावरच सोडविल्या जातील.

०५. विद्यार्थ्यांकडून प्रवेश अर्ज अभ्यासकेंद्राकडून विभागीय केंद्र/मुख्यालयास प्राप्त झाल्यानंतर त्यांनी प्रवेश अर्जात नमूद केलेल्या विषयानुसार अभ्यासकेंद्रामार्फत पुस्तके वितरित होतील. त्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांनी अभ्यासकेंद्राच्या संपर्कात राहावे.

०६. अध्ययनार्थींना एका वेळी केवळ दोनच शिक्षणक्रमास (म्हणजेच एक पदविका व पदवीप्रमाणे) प्रवेश घेता येईल.

०७. एकदा अध्ययनार्थीने प्रवेश घेतल्यानंतर कुठल्याही परिस्थितीत अभ्यासकेंद्र व विषय बदलून मिळणार नाही.

०८. विद्यार्थ्यांच्या नाव बदलाबाबत ज्या नावाने प्रवेश घेतलेला असेल त्याच नावाने प्रमाणपत्र मिळेल. जर नावात बदल करावयाचा असेल तर सोबत राजपत्र जोडण्यात यावे, मात्र प्रथम प्रवेश घेतानाच नाव बदलण्याची प्रक्रिया राजपत्रातील आदेशान्वये केली जाईल.

प्रवेश प्रक्रिया :

०१. १ जुलै २०१३ ते ३१ जुलै २०१३ पर्यंत प्रवेश प्रक्रिया होईल. त्यानंतर प्रवेश घेतल्यास खालीलप्रमाणे विलंब शुल्क आकारले जाईल.

विलंब शुल्क :

०१. १ ऑगस्ट ते १५ ऑगस्ट २०१३ पर्यंत प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमास १०० रु. विलंब शुल्क आकारण्यात येईल.

०२. १६ ऑगस्ट ते ३१ ऑगस्ट २०१३ पर्यंत प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमास २०० रु. विलंब शुल्क आकारण्यात येईल.

टीप : ०१. वेळापत्रकात प्रसंगी बदल होऊ शकतो. झालेला बदल त्या-त्या वेळी अभ्यासकेंद्रांना कळविला जातो. त्यासाठी अभ्यासकेंद्रांशी विद्यार्थ्यांनी सतत संपर्कात राहावे.

०२. विद्यार्थ्यांकडून प्रवेश-अर्ज मुख्यालयास प्राप्त झाल्यानंतर त्यांनी प्रवेश-अर्जात नमूद केलेल्या विषयांनुसार अभ्यासकेंद्रामार्फत पुस्तके वितरित होतील. त्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांनी अभ्यासकेंद्राच्या संपर्कात राहावे.

०३. **ही माहितीपुस्तिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. अध्ययनार्थींनी शिक्षणक्रम पूर्णपणे यशस्वी होईपर्यंत किंवा कायमस्वरूपी आपल्या वैयक्तिक ग्रंथालयात/कपाटात/फाईलमध्ये सांभाळून ठेवावी ही आग्रहाची विनंती.**

सूचना : Online Download **केलेली माहितीपुस्तिका व** प्रवेश अर्जाची xerox प्रत विद्यार्थ्याने स्वत:जवळ मूळ अर्ज देण्यापूर्वी करून ठेवावी. मूळ अर्ज व चलनाचा भाग दिल्यानंतर केंद्राकडून झेरॉक्स प्रतीवर मिळाल्याची पोच घ्यावी.

Website : http://ycmou.digitaluniversity.ac

१. विद्याशाखेचा परिचय

या विद्यापीठात एकूण आठ विद्याशाखा आहेत. विद्यापीठाच्या स्थापनेनंतर अवघ्या एक वर्षात शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेची स्थापना झाली. त्यानंतर शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेने आपले नाव संपूर्ण महाराष्ट्रात उज्ज्वल करण्याच्या दृष्टीने पावले उचलण्यास सुरुवात केली. आज संपूर्ण महाराष्ट्र शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेकडे नेतृत्वाच्या दृष्टीने पाहतो. अद्ययावतता, गतिमानता आणि नवोपक्रमांचे स्वागत ही या विद्याशाखेची वैशिष्ट्ये.

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेने आपल्या कार्यास सुनिश्चितरित्या आणि गुणवत्ता राहावी या दृष्टीने विद्याशाखेचे गुणवत्ता धोरण, व्रतविधान आणि उद्दिष्टे निश्चित केली. त्या अनुषंगाने विद्याशाखेत प्रमाणपत्रापासून संशोधनापर्यंत अनेक शिक्षणक्रम टप्प्या-टप्प्याने सुरू झाले. विद्याशाखेच्या स्थापनेनंतर अवघ्या एक वर्षात (१९९१) दूरशिक्षणाद्वारे बी. एड. शिक्षणक्रम सुरू करणारे संपूर्ण भारतातील हे पहिले मुक्त विद्यापीठ होय. त्यानंतर ह्या विद्याशाखेने अवघ्या दहा-पंधरा वर्षांत एम. फिल. शिक्षणशास्त्र (२००७), एम. फिल. शारीरिक शिक्षण (२००७), एम. एड. (१९९४), एम. ए. शिक्षणशास्त्र (२००७), बी.ए. (ई-एज्युकेशन : २००९) असे उच्च पदवी शिक्षणक्रम सुरू केले. एवढेच नव्हे तर विद्यापीठाच्या ध्येयास सुसंगत असे तळागाळातील लोकांपर्यंत पोहचवणारे स्वयं-साहाय्य गट बांधणी (२००२), बालसेविका (२००२) यांसारखे प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमही कार्यान्वित केले. शिक्षणाची गुणवत्ता वाढावी यासाठी मुख्याध्यापकांसाठी शालेय व्यवस्थापन पदविका तर माध्यमिक शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षणांचे आयोजन केले. 'ज्ञानगंगा घरोघरी' पोहचवण्याच्या दृष्टीने संपूर्ण महाराष्ट्रात प्रत्येक जिल्ह्यात अभ्यासकेंद्रे स्थापन केली.

मुक्त विद्यापीठाची शिक्षणपद्धती दूरशिक्षणाची असते, तर ह्या विद्याशाखेत प्रवेश घेणारे विद्यार्थी सेवांतर्गत असतात. ह्याचा विचार करून शिक्षणक्रमांची व त्यातील प्रात्यक्षिकांची रचना केली. प्रत्येक प्राप्त अनुभव वास्तविक स्तरावर पडताळून पाहता यावा यासाठी विशेष प्रात्यक्षिकांचे नियोजन केले. त्या अनुषंगाने महाराष्ट्रातील सर्व तज्ज्ञांच्या मदतीने मुद्रित-अमुद्रित साहित्य तयार केले. ह्या विद्याशाखेतील शिक्षणक्रम व्यावसायिक असतात. त्याचा विचार करता अभ्यासकेंद्रांवर शिक्षणक्रमातील विशिष्ट प्रात्यक्षिके मार्गदर्शनाखालीच करता यावी, त्याचा सराव व्हावा या दृष्टीने संपर्कसत्रांचे आयोजन केले.

मुक्त विद्यापीठातील शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा अनेकविध पुरस्कारांनी विभूषित आहे हे सांगण्यास आम्हाला आनंद होतो. आंतरराष्ट्रीय पुरस्कारात डॉ. अनंत जोशी, माजी संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा यांना COL कडून मिळालेला जीवनगौरव पुरस्कार, श्रीमती वानखेडे स्वाती, बी. एड., एम. एड. ची विद्यार्थिनी ह्यांना COL कडून मिळालेला Award of Excellence for D.E. ह्यांचा समावेश होतो. तसेच येथील प्राध्यापक वर्गासही राष्ट्रीय व राज्य पातळीवरील वैयक्तिक पुरस्कार मिळालेले आहेत.

२. बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C31) : (Early Childhood Care & Education)

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठात बालसेविका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम २००२ मध्ये सुरू करण्यात आला. केंद्र शासनाने ९३ वी घटनादुरुस्ती करताना फक्त ६ ते १४ वर्षे वयोगटाच्या मुला-मुलींच्या शिक्षणाची जबाबदारी स्वीकारलेली आहे. तथापि, अडीच ते साडेपाच वर्षे वयोगटाच्या बालकांच्या विकासाबाबत केंद्र शासन व राज्यशासन कोणत्याही प्रकारची निश्चित अशी जबाबदारी स्वीकारण्यास तयार नाही. त्यामुळे संपूर्ण देशात व महाराष्ट्र राज्यात देखील एकंदरीतच बालविकासाची अत्यंत हेळसांड होत आहे. बालशिक्षण क्षेत्रात जरी विविध प्रकारच्या संस्था विविध प्रकारे कार्यरत असल्या तरी त्यांच्या कार्यात एकवाक्यता व एकसूत्रता आढळून येत नाही अशी वस्तुस्थिती आहे. या परिस्थितीचा विचार करून यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने महाराष्ट्र बालशिक्षण परिषदेच्या संयुक्त विद्यमाने बालशिक्षण क्षेत्रात एकसूत्रता निर्माण व्हावी या उदात्त हेतूने प्रस्तुत बालसेविका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम सुरू केलेला आहे. त्यामुळे या शिक्षणक्रमात सहभागी होणाऱ्या, सेवेत असलेल्या व सेवेत नसलेल्या अशा सर्वांनाच बालविकासाचे शास्त्रीय ज्ञान व कौशल्य प्राप्त होण्याची संधी मुक्त विद्यापीठाने उपलब्ध करून दिलेली आहे. आतापर्यंत या विद्यापीठाच्या विविध शिक्षणक्रमांसाठी अनेक विद्यार्थ्यांनी नावे नोंदविलेली आहेत. आपणदेखील आज त्यात सहभागी होत आहात ही अत्यंत अभिमानाची बाब आहे. बालशिक्षण क्षेत्रात, बालविकासाच्या शास्त्रशुद्ध ज्ञानाची व कौशल्याची गरज लक्षात घेऊन या क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या असंख्य बालसेविकांच्या प्रशिक्षणासाठी मुक्त विद्यापीठाने ही सुविधा महाराष्ट्रात प्रथमच उपलब्ध करून दिलेली आहे. प्रस्तुत शिक्षणक्रम पूर्ण केल्यानंतर आपल्या कार्याचे आपणांस शास्त्रीय ज्ञान मिळून त्यामुळे निश्चितच बालविकासासाठी उपयोग करण्याचे कौशल्य प्राप्त होईल असा विश्वास मुक्त विद्यापीठास वाटतो. २००९ पासून ह्या शिक्षणक्रमाचे नामांतर बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम असे केलेले आहे. ह्या शिक्षणक्रमास आपण प्रवेश घ्यावा व शिक्षणक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण करावा यासाठी आपणांस हार्दिक शुभेच्छा !

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

महाराष्ट्रात विविध शासकीय व अशासकीय संस्था बालशिक्षणाच्या क्षेत्रात अनेक वर्षे कार्यरत आहेत. मात्र या शिक्षणक्रमास शिकविणारे प्रशिक्षित

कार्यकर्ते पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होऊ शकत नाहीत. अनेक खेड्यांमध्ये कोणत्याही प्रकारचे प्रशिक्षण न घेतलेल्या किंवा अल्प कालावधीचा प्रशिक्षण वर्ग पूर्ण करणाऱ्या व्यक्ती बालवाड्या चालवताना दिसतात. कोणतीही डी.एड. शिक्षिका कायमस्वरूपी 'बालवाडी शिक्षिका' म्हणून ग्रामीण भागात काम करण्यास फारशी उत्सुक नसते. तसेच काही ठिकाणी बालशिक्षण क्षेत्रात कार्य करणाऱ्या एखाद्या मध्यवर्ती संस्थेच्या पर्यवेक्षण व नियंत्रणाखाली इयत्ता आठवी ते इयत्ता दहावी पास मुली खेड्यांमध्ये बालशिक्षणाचे कार्य करतात. भारत सरकारच्या एकात्मिक बालविकास योजनेंतर्गत निरनिराळ्या तालुक्यांतून अंगणवाड्या तसेच बालवाड्या चालविल्या जातात. येथे काम करणाऱ्या कार्यकर्त्या ह्या पूर्णत: दाई नसतात किंवा बालशिक्षिकाही नसतात. तर त्या प्रामुख्याने साहाय्यिकेचे कार्य करत असतात. म्हणून बालविकासावर भर देणारा एक शिक्षणक्रम विद्यापीठाने विकसित केला आहे. त्यामुळे संपूर्ण महाराष्ट्रात ह्या कार्याला एकवाक्यता येईल आणि शास्त्रशुद्ध पद्धतीने हा शिक्षणक्रम राबविता येईल. बालसेविका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम पुढील सर्वसामान्य उद्दिष्टाने विकसित करण्यात आलेला आहे.

(१) बालविकास क्षेत्रातील पाश्चात्त्य व भारतीय शिक्षणतज्ज्ञांच्या योगदानाचा अल्प परिचय विद्यार्थ्यांना करून देणे व त्यांच्या कार्याचे बालविकासाच्या दृष्टीने महत्त्व विद्यार्थ्यांवर बिंबविणे.

(२) बालविकासाच्या सर्वांगीण प्रक्रियेची मानसशास्त्रीय दृष्टिकोनातून प्रशिक्षणार्थ्यांना तोंडओळख करून देणे.

(३) बालविकासाच्या संदर्भात अध्ययनप्रक्रियेचा विद्यार्थ्यांना परिचय करून देणे.

(४) बालकांचा आहार व आरोग्यासंदर्भात शास्त्रशुद्ध माहिती प्राप्त करून त्याचा बालविकासासाठी उपयोग करून घेण्यास मदत करणे.

(५) बालविकासाची तत्त्वे, बालविकास, मानसशास्त्र, आहार, आरोग्य ह्यांचे स्वरूप स्पष्ट करून त्या अनुषंगाने कार्यवाही व मूल्यमापनाची क्षमता प्रशिक्षणार्थ्यांत विकसित करणे.

(६) खेळवाडी व अंगणवाडी, बालवाडी, इत्यादींच्या आयोजनासाठी कार्यपद्धतीचे आवश्यक ते नियोजन व व्यवस्थापन ह्यांसंबधी मार्गदर्शन करणे.

(७) स्थानिक परिसर व उपलब्ध साधनसामग्रीसह परिणामकारक व कार्यक्षमतेने बालविकास केंद्र, खेळवाडी व तत्सम उपक्रम चालविण्याची क्षमता विकसित करणे.

(८) बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण कार्यकर्तीकडे आवश्यक असणाऱ्या वैशिष्ट्यांची जाणीव करून देणे.

२.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

(अ) अभ्यास विषय – ४

(आ) कालावधी – १२ महिने

(इ) एकूण श्रेयांक – १६ तात्त्विक – ४ श्रेयांक (प्रत्येक अभ्यास विषय १ श्रेयांक)

(ई) प्रात्यक्षिक – १२ श्रेयांक (प्रत्येक अभ्यास विषयांवर ३ श्रेयांकाचे प्रात्यक्षिक कार्य, आदी.

■ शिक्षणक्रमाचे स्वरूप

प्रस्तुत शिक्षणक्रमाचे दोन मुख्य भाग आहेत.

(अ) तात्त्विक भाग (आ) प्रात्यक्षिक भाग

(अ) तात्त्विक भाग : पाठ्यक्रम (एकूण ४)

EDU 131: बालविकासाची मूलतत्त्वे, बालविकास व बालमानसशास्त्र (Basic principles of child care education and psychology)

उद्दिष्टे

(१) बालमानसशास्त्राचे स्वरूप, महत्त्व प्रशिक्षणार्थ्याला ज्ञात करणे.

(२) बालकाच्या विविधांगी विकासाच्या स्वरूपाचे (शारीरिक व कारक, बौद्धिक,भाषिक,भावनिक व सामाजिक सृजनशील आणि सौंदर्य) आकलन होण्यास प्रशिक्षणार्थ्यांस मदत करणे.

(३) बालकांना जाणून घेण्यासाठी निरीक्षण पद्धतीची कल्पना देऊन व्यक्तिभेद ओळखण्याची क्षमता आणि त्यांच्याविषयी आस्था प्रक्षिणार्थ्यांमध्ये निर्माण करणे.

(४) बालकांना जाणून घेण्यासाठी निरीक्षण पद्धतीची माहिती देऊन त्यासंबंधीच्या नोंदी व त्यांचा उपयोग करण्याचे कौशल्ये प्रशिक्षणार्थ्यांमध्ये निर्माण करणे.

(५) बालकांचा विकास, सहजप्रवृत्ती,गरजा इत्यादींचे शैक्षणिक कार्यक्रमाच्या आयोजनाच्या दृष्टीने प्रशिक्षणार्थ्यास महत्त्व स्पष्ट करणे.

घटक १ : बालविकास व बालमानसशास्त्र

घटक २ : बालशिक्षणाची मूलतत्त्वे आणि सिद्धांत

घटक ३ : सहजप्रवृत्ती, अध्ययन प्रक्रिया आणि बालकांचे शिक्षण

घटक ४ : बालकाचा शारीरिक व कारक विकास

घटक ५ : बालकाचा भाषिक विकास

घटक ६ : बालकाचा भावनिक व सामाजिक विकास

घटक ७ : बालकाचा सर्जनशील व सौंदर्यदृष्टीचा विकास

घटक ८ : बालकाचा बौद्धिक विकास

EDU 132 : बालशिक्षण : बाल आहार व आरोग्य (Diet, Nutrition and health of child)

उद्दिष्टे

(०१) बालकांच्या पोषणाचे स्वरूप व मूलतत्त्वे ह्यांची ओळख प्रशिक्षणार्थ्यांना करून देणे.

(०२) बालकांच्या आहाराचे महत्त्व व त्याप्रमाणे बालकांना खाण्याच्या चांगल्या सवयी लावण्यास प्रशिक्षणार्थ्यांना साहाय्य करणे.

(०३) बालकांसाठी चौरस आहार,त्याचे महत्त्व व त्याच्या घटकाची माहिती प्रशिक्षणार्थ्यांना करून देणे व तेच बालकाच्या मनावर बिंबवण्यास मदत करणे.

(०४) बालकांच्या शारीरिक गरजा ओळखून त्यानुसार पोषक आहाराबाबत निर्णय घेण्यास प्रशिक्षणार्थ्यांना मदत करणे.

(०५) बालकांमध्ये आरोग्य स्वच्छतेच्या सवयी बदलविण्याची क्षमता प्रशिक्षणार्थ्यांमध्ये विकसित करणे.

(०६) बालकाच्या आरोग्याविषयक सामान्य गरजा आणि प्रश्न समजून घेण्यास प्रशिक्षणार्थ्यांना साहाय्य करणे.

(०७) बालकांच्या पोषणाचे स्वरूप आणि मूलतत्त्वे यांची ओळख प्रशिक्षणार्थ्यांना देऊन त्याप्रमाणे खाण्याच्या सवयी बालकांना लावण्यास सांगणे व कुपोषित बालकांच्या लक्षणाची त्यांना ओळख करून देणे.

(०८) बालकांच्या आरोग्यविषयक सामान्य गरजा, निरीक्षण व नोंदी ठेवण्याची क्षमता प्रशिक्षणार्थींना देणे व स्वच्छतेसंबंधीची दैनंदिन तपासणी करण्यास तंत्र व पद्धतींचा परिचय करून देणे.

(०९) बाल्यावस्थेत होणाऱ्या सामान्य अपघात त्यावर प्रथमोपचाराची माहिती प्रशिक्षणार्थ्यांस देणे.

(१०) बालकांच्या आहार व आरोग्यविषयी पालकांशी संपर्क साधण्याची कौशल्ये प्रशिक्षणार्थ्यांमध्ये विकसित करणे.

घटक १ : बालकाचे आरोग्य

घटक २ : बालकाचा आहार

घटक ३ : बालकाची शारीरिक वाढ व मानसिक आरोग्य

घटक ४ : बालकाच्या आरोग्य व आहाराशी संबंधित सवयी व वर्तने

घटक ५ : बालकाची, परिसराची व अन्नपाण्याची स्वच्छता

घटक ६ : बालकाचे नेहमीचे आजार

घटक ७ : अपघात आणि प्रथमोपचार

घटक ८ : बालकांची वैद्यकीय तपासणी व्यंगासंबंधी पालकसंपर्क

	गृह प्रात्यक्षिके	*अभ्यासकेंद्र संपर्कसत्र प्रात्यक्षिके*	*कार्यस्थळ प्रात्यक्षिके*	*एकूण*
सैद्धांतिक भागाशी संबंधित प्रात्यक्षिके	२ (प्रत्येक अभ्यासक्रमास १/२ श्रेयांक) (६० ते ७० तास)	०.२५ श्रेयांक (७ ते ८ तास)	१/२ + १/२ श्रेयांक किंवा ३/४ श्रेयांक (३० ते ३५ तास)	३ श्रेयांक (९०–१०५ तास)
स्वतंत्र प्रात्यक्षिके	–	२.७५ ते ३ श्रेयांक (९० ते १०५ तास)	६ श्रेयांक (१८० ते २१० तास)	९ श्रेयांक (२७० ते ३१५ तास)
एकूण	२ श्रेयांक (६० ते ७० तास)	३ श्रेयांक (९० ते १०५ तास)	७ श्रेयांक (२१० ते २४५ तास)	१२ श्रेयांक (३६० ते ४२० तास)

Website : http://ycmou.digitaluniversity.ac

EDU 133 : बालशिक्षण कार्यपद्धती
(Functioning of child Education)

उद्दिष्टे

(१) स्थानिक, भौतिक व सामाजिक परिस्थितीनुसार योग्य कार्यपद्धतीची निवड करण्यास प्रशिक्षणार्थ्यांत क्षमता निर्माण करणे.

(२) बालविकासाच्या विविध अंगांवर आधारित विविध कृतींचे परिणामकारक नियोजन, आयोजन करण्याची क्षमता प्रशिक्षणार्थीत निर्माण करणे.

(३) बालकामध्ये उपयुक्त व परिणामकारक पद्धतीने अध्ययन करण्याची क्षमता प्रशिक्षणार्थीत विकसित करणे.

(४) प्रशिक्षणार्थिंना विद्यार्थ्यांच्या आहार व पोषणाची काळजी घेण्यास व त्यासंदर्भात कृतींची निवड करण्यास सक्षम बनविणे.

(५) सहकाऱ्यांनी व अन्य बालविकास केंद्रावर निवडलेल्या कार्यक्रमांची योग्य, अयोग्यता ठरविण्याची क्षमता प्रशिक्षणार्थ्यांत विकसित करणे.

घटक १ : बालशिक्षण कार्यपद्धतीचे मार्गदर्शक तत्त्वे

घटक २ : शारीरिक व कारक विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ३ : भाषिक विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ४ : सामाजिक, भावनिक आणि सहजप्रवृत्तीच्या विकासा- साठी कार्यपद्धती

घटक ५ : जीवन व्यवहाराची कार्यपद्धती

घटक ६ : सर्जनशीलतेच्या विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ७ : कलानुभवाची कार्यपद्धती

घटक ८ : विज्ञान व परिसर अभ्यासासाठी कार्यपद्धती

EDU 134 : बालशिक्षणाचे व्यवस्थापन व मूल्यमापन
(Organisation and evaluation of child education)

उद्दिष्टे

(१) बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाच्या प्रशिक्षणार्थ्यांना व्यवस्थापनात कसे सहभागी व्हावे हे सांगणे.

(२) प्रशिक्षणार्थ्यांनी निरीक्षणविषयक तक्ते तयार करण्याची आणि त्यात नियमित नोंदी करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.

(३) प्रशिक्षणार्थ्यांना बालशिक्षण केंद्राचे दैनिक, घटक, वार्षिक नियोजन करण्यासाठी मार्गदर्शन करून माहिती देणे.

(४) प्रशिक्षणार्थ्यांना पालक व समाज यांचेशी संपर्क व त्यांचे सहकार्य मिळविण्यासंबंधी विविध कार्यक्रम व उपाययोजना सुचविणे.

(५) प्रशिक्षणार्थ्यांना परिसर, शाळा व शाळेतील भौतिक साहित्य यांची काळजी कशी घ्यावी हे सांगणे.

(६) प्रशिक्षणार्थ्यांना विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत व साकरिक अंतिम मूल्यमापन करण्याचे तंत्र सांगणे.

घटक १ : केंदाचे व्यवस्थापन व संघटन

घटक २ : भौतिक सुविधा व परिसर

घटक ३ : साहित्य निर्मिती, देखभाल व दुरुस्ती

घटक ४ : केंद्रातील विविध अभिलेख, फाईल व नोंदी

घटक ५ : मानवी संबंध

घटक ६ : व्यापक नियोजन

घटक ७ : अल्पकालीन शैक्षणिक नियोजन

घटक ८ : मूल्यमापन

(आ) प्रात्यक्षिक भाग

यामध्ये एकूण तीन भाग आहेत. (१) गृह प्रात्यक्षिके (२) अभ्यास केंद्र संपर्कसत्र प्रात्यक्षिके आणि (३) कार्यस्थळ (क्षेत्रीय) प्रात्यक्षिके तात्त्विक भागाशी संबंधित ३ श्रेयांकाची प्रात्यक्षिके असून स्वतंत्र प्रात्यक्षिके एकूण १२ श्रेयांकांची आहेत. याप्रमाणे एकूण १२ श्रेयांकांची प्रात्यक्षिके आहेत. त्याचा तपशील खालील तक्त्यात दाखविण्यात आलेला आहे.

२.२ अध्ययन पद्धती

प्रस्तुत शिक्षणक्रमासाठी विद्यापीठाच्या अभ्यासकेंद्रामार्फत प्रशिक्षणार्थींना स्वयं-अध्ययन साहित्य पुरविण्यात येईल. या शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी हा व्यावसायिक शिक्षणक्रम असल्यामुळे तात्त्विक पाठयक्रमांचे मार्गदर्शन, आशयाचे शंकानिरसन, प्रात्यक्षिके, इत्यादी मार्गदर्शकांच्या मार्गदर्शनानुसार पूर्ण करावयाची आहेत. स्वाध्याय लेखनानंतर चर्चा, कृतिसत्रे, उद्‌बोधन, प्रबोधन, इत्यादींसाठी संपर्कसत्रे आयोजित केली जातील. त्याबाबत सविस्तर तपशील वेळोवेळी पत्राने अभ्यासकेंद्रांना कळविण्यात येईल व अभ्यासकेंद्रामार्फत अध्ययनार्थींना कळविले जाईल. याशिवाय महाराष्ट्रातून वेगवेगळ्या भागातून आलेल्यांचे अभ्यासगट करण्यास प्रोत्साहन दिले जाईल.

संपर्कसत्राचे आयोजन व प्रशिक्षणार्थींची उपस्थिती

बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी हा व्यावसायिक शिक्षणक्रम असल्यामुळे त्याच्या सर्व प्रकारच्या कार्यासाठी योजनाबद्ध संपर्कसत्राची आवश्यकता आहे. ही संपर्कसत्रे विद्यापीठाने काळजीपूर्वक निवडलेल्या

अभ्यासकेंद्रावर आयोजित होतील. राज्यातील प्रतिथयश बालशिक्षण संस्थांची अभ्यासकेंद्र म्हणून निवड केलेली आहे. या विद्यापीठाने तयार केलेल्या वेळापत्रकानुसार संपर्कसत्रांचे आयोजन करण्यात येईल. संपर्कसत्रातील विषयतज्ज्ञांची उपस्थिती व सहभाग अत्यावश्यक समजला जाईल. त्याचप्रमाणे संपर्कसत्रात शिक्षणक्रमाचा तात्त्विक भाग, शिक्षणातील व्यवहार व प्रात्यक्षिके यांमधील परस्परसंबंध राखता यावा, तत्त्वांचा, व्यावहारिक उपयोजनांचा कार्यभाग सहजपणे शक्य व्हावा, व्यवहारातून तत्त्वांची संकल्पना दृढ व्हावी या पद्धतीने संपर्कसत्रांचे वेळापत्रक व आयोजन करण्यात येते.

२.३ प्रवेश प्रक्रिया

प्रवेश पात्रता

(अ) शैक्षणिक अर्हता

(१) उच्च माध्यमिक शालान्त प्रमाणपत्र परीक्षा (H.S.C.) उत्तीर्ण **किंवा**

(२) मुक्त विद्यापीठाची पूर्वतयारी प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण **किंवा**

(३) स्वयं साहाय्य प्रेरक–प्रेरिका (S.H.G.) परीक्षा उत्तीर्ण **किंवा**

(४) इतर विद्यापीठात बी. ए./बी. कॉम./ बी. एस्सी. करणारे विद्यार्थी ह्या शिक्षणक्रमास प्रवेश घेण्यास पात्र आहेत.

(आ) अनुभव

बालशिक्षण/बालसंगोपन क्षेत्रात किमान एक वर्षाचा अनुभव असणाऱ्या व्यक्ती प्रवेश पात्रता S.S.C. पास असली तरी चालेल.

(इ) वय

(१) किमान १८ वर्षे पूर्ण असणारी व्यक्ती (महिला किंवा पुरुष)

(ई) प्रवेश निवड

पात्र व्यक्तीस प्रथम येणाऱ्यास प्रथम प्रवेश या तत्त्वानुसार अध्ययनार्थीस प्रवेश देण्यात येईल. (अभ्यास केंद्र सुरू ठेवण्यासाठी किमान **१०** अध्ययनार्थीस प्रवेश दिलेला असावा. मात्र त्यांची परीक्षा विद्यापीठाच्या नियमानुसार जवळच्या केंद्रावर घेण्यात येईल.)

२.४ शिक्षणक्रम शुल्क

१	विद्यापीठ शुल्क	रु. ९२५/–
२	अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु. ५७५/–
	एकूण शुल्क	**रु. १५००/–**

(अ) विद्यापीठ शुल्काची विभागणी

१.	प्रवेश व नोंदणी शुल्क	रु. १३५/–
२.	शैक्षणिक शुल्क	रु. ३६०/–
३.	संवाद शुल्क	रु. ५०/–
४.	ओळखपत्र शुल्क	रु. ३०/–
५.	आपत्कालीन शुल्क	रु. १०/–
६.	विद्यार्थी कल्याण शुल्क	रु. ४०/–
७.	परीक्षा शुल्क	रु. २००/–
८.	गुणपत्रिका शुल्क	रु. १००/–
	एकूण	**रु. ९२५/–**

(आ) विद्यापीठ शुल्काची रक्कम विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या बँकेतच चलनाद्वारे भरावी . चलनाच्या ३ प्रतींपैकी एक प्रत (A) बँक ठेवून घेईल. एक प्रत (B) विद्यार्थ्याने प्रवेश–अर्जासोबत जोडावी. एक प्रत (C) स्वत:जवळ ठेवावी. बँक सेवाशुल्क चलनात नमूद केलेले असल्यास ते भरावे लागेल. तसेच प्रवेश–अर्जाची झेरॉक्स प्रत स्वत:जवळ जतन करावी.

(इ) अभ्यासकेंद्र शुल्काची रक्कम विद्यार्थ्याने अभ्यासकेंद्रावर जमा करावी व पावती घ्यावी.

विशेष सूचना

(अ) नियमीत विद्यार्थ्यांची विद्यापीठ शुल्कात परीक्षा शुल्क अंतर्भूत आहे. त्यामुळे त्यांना परीक्षा वेगवेगळी भरण्याची आवश्यकता नाही. पुर्नपरीक्षार्थी अध्ययनार्थींनी मात्र प्रत्येक अभ्यासक्रमासाठी (विषयासाठी) रुपये १२५/– व गुणपत्रक, टपालसहीत रु.१००/– प्रमाणे शुल्क भरावे लागेल.

(आ) विद्यापीठ शुल्क रोख रक्कम (कॅश), मनी ऑर्डर, चेक किंवा सहकारी बँकेचा डी.डी. स्वीकारला जाणार नाही.

अतिमहत्त्वाचे

(इ) अध्ययनार्थीने प्रवेश शुल्क एकदा भरल्यानंतर कोणत्याही कारणास्तव प्रवेश रद्द केल्यास शुल्क परत केले जाणार नाही.

२.५ कालावधी

प्रस्तुत शिक्षणक्रम दूरस्थ अध्यापनपद्धतीद्वारे आयोजित केला जाणार असून नोंदणीपासून परीक्षेपर्यंतचा कालावधी १ वर्षाचा राहील. नापास/अनुपस्थित असणाऱ्यास प्रवेशापासून ३ वर्षांत हा शिक्षणक्रम रु. २००/–प्रतिदिवस अतिरिक्त शुल्क भरून करता येईल.

संपर्कसत्र कालावधी

एकूण १४ दिवस रोज घड्याळी ६ तासाप्रमाणे एकूण ८४ तास उद्‌बोधनसत्र २ दिवस (शिक्षणक्रमाचे स्वरूप व साहित्य वाटप, इत्यादी) प्रथम संपर्कसत्र ६ दिवस व द्रितीय संपर्क सत्र ०६ दिवस

संपर्कसत्राचा कार्यक्रम व उपस्थिती

या शिक्षणक्रमासाठी अभ्यासकेंद्रावर एकूण तीन संपर्कसत्रे घेण्यात येतील.

(१) उद्‌बोधन (०२ दिवस) (ऑगस्ट प्रथम आठवडा)

या संपर्कसत्रात मुक्त विद्यापीठ, विद्यापीठातील विविध शिक्षणक्रम, अभ्यासकेंद्र इत्यादी संदर्भात माहिती आणि सर्व अभ्यास विषयांची ओळख करून देण्यात येईल. तसेच पुढील कार्यक्रमाचा परिचय करून देण्यात येईल.

(२) प्रथम संपर्कसत्र (०६ दिवस) (सप्टेंबर/ऑक्टोबर)

ह्या संपर्कसत्रात केंद्रावरील तज्ज्ञ समंत्रकांच्या मार्गदर्शनाखाली काही प्रात्यक्षिके कार्ये पूर्ण करून घेतले जाईल आणि सर्व सैद्धांतिक विषयाचे समंत्रण होईल. तसेच पहिल्या संपर्कसत्रानंतर पुढील संपर्कसत्राविषयी, करावयाच्या कामाविषयी माहिती देण्यात येईल.

(३) द्वितीय संपर्कसत्र (०६ दिवस) (फेब्रुवारी)

दुसऱ्या संपर्कसत्रात पूर्वी केलेली प्रात्यक्षिके व त्यानंतर घरी केलेल्या प्रात्यक्षिकांचे मूल्यमापन होईल. यात अहवाल व स्वाध्याय सादरीकरण होईल. पुन्हा समंत्रकांच्या मार्गदर्शनाखाली काही प्रात्यक्षिके व समंत्रण, प्रात्यक्षिकाच्या मौखिक परीक्षेविषयी माहिती, परीक्षेची तयारी ह्याविषयी मार्गदर्शन करण्यात येईल.

माध्यम

विद्यापीठाने संपूर्ण अध्ययन–साहित्य हे मराठी भाषेत तयार केलेले आहे. त्यामुळे संपूर्ण शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी भाषा राहील. संपर्कसत्रांचे माध्यम मराठी राहील, तसेच प्रात्यक्षिक कार्यदेखील मराठी माध्यमातून पूर्ण करावे लागेल. तथापि, अपवाद म्हणून ज्या प्रशिक्षणार्थींना प्रात्यक्षिकाकरिता इंग्रजी माध्यम अधिक सोयीचे असेल त्यांना केवळ उत्तरे हिंदी/इंग्रजीतून लिहिण्यासाठी पूर्व परवानगीने देण्यात येईल. अशा प्रशिक्षणार्थींना अंतिम परीक्षेतदेखील हिंदी/इंग्रजीतून उत्तरे लिहिण्याची पूर्व परवानगीने एका माध्यमाचा वापर करता येईल.

फायदे/उपयोग

(१) आपली स्वतःची बालवाडी, अंगणवाडी, खेळवाडी, पाळणाघर, किंडरगार्टन व्यवस्थित शास्त्रीय पद्धतीने चालवता येईल. (२) बालवाडी, अंगणवाडी, खेळवाडी, पाळणाघर, किंडरगार्टन, इत्यादी ठिकाणी शिक्षिका/बालवाडी ताई, बालसेविका म्हणून नोकरी मिळेल. (३) मुक्त विद्यापीठाच्या बी.एड. शिक्षणक्रम प्रवेशासाठी २ गुण अधिकचे दिले जातील. (४) महिला व बालकल्याण क्षेत्रात पदवीधर व्यक्तीस समन्वयक, पर्यवेक्षक व अधिकारी होण्यासाठी प्राधान्य दिले जाईल. (५) आदर्श आई–बाबा, आजी–आजोबा होण्यासाठीही हा शिक्षणक्रम सर्वांच्या उपयोगाचा आहे. तरी इच्छुकांनी सुवर्णसंधीचा आवश्य लाभ घेऊन स्वतःच्या पायावर उभे राहण्याचे व आदर्श बालसंगोपनाचे स्वप्न साकार करावे. लक्षात ठेवा, मुक्त विद्यापीठाचे शिक्षण म्हणजे अधिक दर्जेदार व वेगळ्या पद्धतीने आपणास शिकण्याची दुसऱ्यांदा प्राप्त झालेली सुसंधी आहे. मुक्त विद्यापीठातील शिक्षण विकासाचे लक्षण !

२.६ मूल्यमापन प्रक्रिया

(१) हा शिक्षणक्रमाचा एकूण १००० गुणांचा आहे.

(२) याप्रमाणे प्रस्तुत शिक्षणक्रमात लेखी परीक्षेसाठी ४०० गुण व प्रात्यक्षिक कार्यासाठी ६०० गुण असे एकूण १००० गुणांचे मूल्यमापन होणार आहे.

(३) एकूण अभ्यास विषय ४ असून प्रत्येक अभ्यास विषयास १०० गुण याप्रमाणे तात्त्विक भागावर एकूण ४०० गुणांची अंतिम लेखी परीक्षा आयोजित केली जाणार आहे.

(४) ह्यामध्ये स्वाध्याय अभ्यासकेंद्रावरील प्रात्यक्षिके व गृहप्रात्याक्षिके व मौखिक परीक्षांचा समावेश केलेला आहे. स्वाध्यायांचा समावेश अभ्यासकेंद्र संपर्कसत्र प्रात्यक्षिकात करण्यात आला असून प्रत्येक विषयावर २५ गुणांचा एक स्वाध्याय याप्रमाणे ४ विषयांवर एकूण १०० गुणांचे ४ स्वाध्याय असतील.

(अ) अंतर्गत मूल्यमापन

अंतर्गत मूल्यमापन प्रात्यक्षिक कार्याचे मूल्यमापन केले जाणे अपेक्षित आहे. यात गृह आणि क्षेत्रीय प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. त्याचप्रमाणे चार सैद्धांतिक विषयांवर आधारित स्वाध्यायसुद्धा प्रात्यक्षिकातच समाविष्ट केलेले आहेत. वर्षाच्या शेवटी सर्व प्रात्यक्षिकांच्या सादरीकरणाच्या वेळी घेण्यात येणारी 'मौखिक परीक्षा' ही अंतर्गत मूल्यमापनाचाच एक भाग आहे. अंतर्गत मूल्यमापन एकूण ६०० गुणांचे आहे. ह्या संबंधीचा प्रात्यक्षिक कार्य – गुणदान तक्ता परिशिष्टात देण्यात आलेला आहे.

(आ) बहिःस्थ मूल्यमापन

बहिःस्थ मूल्यमापनात चार विषयांवर प्रत्येकी १०० गुणांची अंतिम 'लेखी परीक्षा' अंतर्भूत आहे. प्रत्येक विषयाच्या प्रश्नपत्रिकेचे दोन भाग असतात. एक भाग वस्तुनिष्ठ प्रश्नांचा – ३० गुणांचा असतो, तर दुसरा भाग दीर्घ आणि लघूत्तरी प्रश्न – ७० गुणांचा असतो. यात किमान १० ते १५ टक्के प्रश्न उच्च विचार प्रक्रियेवर आधारित असतात.

वस्तुनिष्ठ प्रश्नपत्रिकेसाठी ३० मिनिटे आणि ३० गुण निर्धारित असतात. ही प्रश्नपत्रिका आधी दिली जाते. निर्धारित वेळेच्या नंतर ती प्रश्नपत्रिका गोळा केली जाते आणि दुसरा भाग दिला जातो. प्रत्येक प्रश्नपत्रिकेसाठी एकूण ३ तास दिले जातात. ही अंतिम परीक्षा साधारणतः 'मे' महिन्यात परीक्षा केंद्रावर घेण्यात येते.

(इ) उत्तीर्णतेचे नियम

(१) संपर्कसत्रांना ८० टक्के उपस्थिती आवश्यक असेल, त्याशिवाय अंतिम परीक्षेला बसता येणार नाही.

(२) प्रत्येक पाठ्यक्रमाचे स्वाध्याय (सादरीकरणासह) आणि प्रात्यक्षिक यांत ५०% गुण प्राप्त होणे आवश्यक आहे.

(३) प्रत्येक पाठ्यक्रमात उत्तीर्ण होण्यासाठी किमान ५०% गुण आवश्यक आहे.

(४) प्रात्यक्षिके व स्वाध्याय आणि अंतिम लेखी परीक्षेतील गुण यांवरून एकत्रित टक्केवारी काढण्यात येईल. त्यानुसार प्रथम, द्वितीय व तृतीय श्रेणी देण्यात येईल.

$$\text{शिक्षणक्रमाची टक्केवारी} = \frac{\text{प्राप्त गुण}}{\text{एकूण गुण}} \times १००$$

मिळालेल्या टक्केवारीला खालील तक्त्याप्रमाणे वर्गात रूपांतरित केले जाईल.

गुणांकन विभाजन

गुणांची टक्केवारी	श्रेणी	वर्ग
७५% पेक्षा अधिक	ओ	विशेष प्रावीण्य
६०% ते ७४.९९%	ए	प्रथम
५०% ते ५९.९९%	बी	द्वितीय
५०% पेक्षा कमी	सी	तृतीय

अंतिम लेखी परीक्षेचे स्वरूप

प्रत्येक सैद्धान्तिक विषयासाठी १०० गुणांची प्रश्नपत्रिका असेल. त्याचे दोन विभाग असतील. विभाग एक हा ७० गुणांचा असेल. त्यात दीर्घोत्तरी आणि लघुत्तरी प्रश्नांचा समावेश असेल. त्यासाठी

२.७ अभ्यासकेंद्र

टीप : 2012-13 मधील प्रवेशित अभ्यासकेंद्र ★

2013 मधील नवीन अभ्यासकेंद्र ★★

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
1	**अमरावती विभाग**				
1	**अमरावती**	1★	अमरावती	12123	श्री. दादासाहेब तारे च्यारीटेबल ट्रस्ट, अचलपूर, वैनतेय विद्यालय सुलतानपूरा रोड, अचलपूर, जि. अमरावती 07223-250289, Shripad.tare@gmail.com
		2★	अमरावती	1298A	महिला स्वयं सेवी शिक्षण संस्था , बालाजी प्लॉट, गोपाल प्रभा मंगल कार्यालया शेजारी, जि. अमरावती 0721-2578563
		3★	वाशिम	1220A	श्री. तुळशीराम जाधव कला महाविद्यालय, सोनखास रोड, लाखाळा, वाशिम, जि. वाशिम - 444505 Stjkm.washim@gmail.com
		4★	वाशिम	1514A	यशवंतराव चव्हाण कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, मंगरूळपीर, जि. वाशिम, जि. वाशिम - 9763009452
		5★	यवतमाळ	1410A	गुणवंतराव देशमुख एज्युकेशन कॉलेज, पुसद, जि. यवतमाळ. 07232-241189/9423134910
		6★	यवतमाळ	1476A	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कॉलेज ऑफ डिस्टन्स, गांधी नगर, चर्चजवळ, यवतमाळ, जि. यवतमाळ. 07232-241189/ 9423134910
		7★	यवतमाळ	1473A	त्यागी सेवा मंडळ, गांधीनगर, चर्च जवळ, यवतमाळ, जि. यवतमाळ. 1473A
		8★	बुलढाणा	1398A	प्रतिमा क्रियोटीव्ह बहुउद्देशीय संस्था, द्वारा-डॉ. मानू, सिव्हील लाईन, खामगाव, जि. बुलढाणा-444303, 0763ह253145

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
		9★★	बुलढाणा	13104	श्री. विलासराव देशमुख, डी.टी.एड. कॉलेज, निवाणा, ता. संग्रामपूर, जि. बुलढाणा. मो.9850371891
		10	सिंदखेड	13521	नारायणराव नागरे महाविद्यालय, दुसरबीड, ता. सिंदखेड राजा, जि. बुलढाणा. मो.9823311684/07269263579
		11	दर्यापूर	12170	श्री तुळसीराम सिंह रघुवंशी शिक्षणसंस्था, येवदा, ता. दर्यापूर जि. अमरावती - 444706
2	**औरंगाबाद**				
1	**औरंगाबाद**	1★	औरंगाबाद	21168	सावित्रीबाई फुले महिला एकात्म समाज मंडळ, द्वारा-डॉ. हेडगेवार रुग्रालय, जवाहर कॉलनी, गारखेडा, औरंगाबाद - 431005, संपर्क : 9422708333/9423190060
		2★	औरंगाबाद	21187	मातोश्री डॉ. कंचन शांतीलाल देसरडा, इन्स्टिट्युट ऑफ एज्युकेशन, डी.के.एम.एम. मेडीकल कॉलेज कॅम्पस, गुरूगणेश नगर, पहाडसिंगपुरा, औरंगाबाद - 431004, 0240-2242541
		3★	बीड	2256A	प्रतिभा शिक्षण संस्था श्री शारदाचार्य विद्यामंदिर मितरानगर, बीड, जि. बीड. 02442-225575
		4★	बीड	2267A	मानवलोक होम सायन्स कॉलेज अंबेजोगाई, जि. बीड 9422244155/9545579926
		5★	बीड	2274A	आदर्श महिला कॉजेल ऑफ एज्युकेशन, खडकपूर पेठ, जि. बीड 9822504738/9405294555
		6★	बीड	2270A	योगेश्वरी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, जळगाव रोड, करी, ता. धारूर, जि. बीड. मो. 9472534364/9420652611
		7★	जालना	2341A	स्वामी विवेकानंद वरीष्ठ महाविद्यालय, मंठा, ता. मंठा जि. जालना. 431504, 9423459192/9423459192
		8★	जालना	2321A	वसंतराव नाईक अध्यापक कॉलेज ऑफ एज्युकेशन छत्रपती कॉलनी, जालना, ता. जालना, जि. जालना मो. 9422219821/9421648320
		9	जालना	2348A	आनंद प्राथमिक शाळा, बस स्टँड, बायपास रोड, परतुर, जि. जालना-431504. मो. 8149492655/90280334059
		9	उस्मानाबाद	2651A	विकास सामाजिक व शैक्षणिक संस्था, इंदापुरकर बिल्डींग, बी अँड सी. क्वार्टर समोर, कोहीनुर हॉटेल पाठीमागे, आनंदनगर उस्मानाबाद - 413501/8806666101
		10	उस्मानाबाद	2657A	रहेबर एज्युकेशन व वेलफेअर सोसायटी, शिराढोणा, ता. कळंब, जि. उस्मानाबाद. मो.9423339671
3	**मुंबई विभाग**				
1	**मुंबई**	1	डोंबिवली	31307	राष्ट्रीय शिक्षण संस्था, राणा प्रताप भवन, दिनदयाल डोंबिवली ता. जि. मुंबई (प.) - (02512) संपर्क : 410113/9820386936

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
		2★	अंधेरी (पू.)	13339	यश एज्युकेशन ट्रस्ट, डायस हाऊस, 02, कोडीविटारोड साईहनुमान मंदिर, जे.बी. नगर, अंधेरी (पू) मुंबई - 400 059 संपर्क : 9820870624/9987384712
2	**ठाणे विभाग**	1	तलासरी	35208	गोदावरी शामराव परूळेकर महाविद्यालय मु.पो. ता. तलासरी, जि. ठाणे
		2★	कल्याण	35288	एस.व्ही.पी. एज्युकेशन ट्रस्ट, निवार कॉम्प्लेक्स, आय.डी.बी.आय. बँकेजवळ, मोडक गल्ली टिळक चौक, कल्याण (प), जि. ठाणे 421301/0251-2022303/9763636281
		3	ठाणे	35292	गुडविल इंटरनॅशनल फाऊंडेशन, डीडीएम स्कूल व ज्यु. कॉलेज चराई, ठाणे -400601. मो.02225437877/ 9821468086
4	**नागपूर विभाग**				
1	**भंडारा**	1★	गणेशपूर	4128 A	मानव धरम शिक्षा, क्रीडा प्रसारण व समस्या निवारण ट्रस्ट, गणेशपूर ता. भंडारा, जि. भंडारा. संपर्क : 8888490184/9270458227
2	**चंद्रपूर**	1★	उर्जानगर नेरी	4281 A	धोटे एज्युकेशन सोसायटी उर्जानगर, नेरी ता. चंद्रपूर. संपर्क : 07172 - 260475/9890667223
3	**गडचिरोली**	1★	गडचिरोली	4302 A	ॲड. एस. एन. गंगुवार कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, गडचिरोली जि. गडचिरोली. संपर्क : 07132-232221/233453
		2★	आरमोरी	4321 A	किशनराव खोबरागडे शिक्षण महाविद्यालय, बस स्टँड रोड, आरमोरी, जि. गडचिरोली. संपर्क : 07137-266784/ 9422144150
		3★	गडचिरोली	4322 A	श्री. किशनराव खोबरागडे शिक्षण महाविद्यालय, मूलरोड गडचिरोली, जि. गडचिरोली. संपर्क : 07132-233211/ 9421730423
4	**नागपूर**	1★	पारशीवनी	44250	पालीवाल बी.एड. कॉलेज पारशीवनी, नागपूर, जि. नागपूर. संपर्क : 0712-2744965/9422344640
		2★	सावरगाव	4714 A	यशवंतराव पाटील राऊत अध्यापक कॉलेज, मु.पोस्ट, सावरगाव ता. नारखेड, जि. नागपूर. संपर्क: 9823350544/9923859070
		3	नागपूर		पंचशील प्लॉट नं.41, जोशीवाडी, कौशल्याकुंज, स्पोर्टिंग, नागपूर संपर्क : 9373104220
5	**वर्धा**	1	वर्धा	4502 A	यशवंत महाविद्यालय, सेवाग्राम रोड, वर्धा जि. वर्धा - 442 001. संपर्क : 07152-243120/ 9423421025
५	**नाशिक विभाग**				
1	**अहमदनगर**	1★	श्रीरामपूर	51117	आधार ग्रामीण सामाजिक विकास संशोधन संस्था सी-1, साई रेसिडन्सी, नियर हॉटेल उदय पॅलेस, नेवासा रोड, श्रीरामपूर, जि. अहमदनगर. संपर्क : 9860268260/ 8605286343

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
		2	राजूर	51149	स्वामी समर्थ सेवा संस्था राजूर, ता. अकोले, जि. अहमदनगर. संपर्क : 9423749944
		3★	करोडी	51152	जवाहर ज्युनियर कॉलेज, मु. पोस्ट, करोडी चिंचापुरी, ता. पाथर्डी, जि. अहमदनगर संपर्क : 9763148486/9371730913 Shaikh_Balam@rediffmail.com
		4	जामखेड	51159	छत्रपती शिवाजी महाराज शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय जामखेड, जि. अहमदनगर. संपर्क : 02421-221968/9822325653
2	**धुळे**	1★	पिंपळनेर	5284A	एम.व्ही. मराठे बी. एड. कॉलेज, पिंपळनेर, ता. साक्री जि. धुळे. संपर्क : 9922202116/02561-225151
		2★	कुंडाणे	5296A	अभय युवा कल्याण केंद्र संचालित, डी.टी.एड. कॉलेज मु.पो. कुंडाणे, (वरखेडे), ता. जि. धुळे -424301 संपर्क : (02562-230512)/9822616258
		3★	शिरपूर	52118	भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब शैक्षणिक व बहुउद्देशीय संस्था शिरपूर, पित्रेश्वर कॉलनी, प्लॉट नं.52 ब, शिरपूर, जि. धुळे -8888507880
3	**जळगाव**	1★	जळगाव	5310A	खांदेश एज्युकेशन सोसायटी, कॉलेज ऑफ एज्युकेशन कॉलेज कॅम्प्स जळगाव, जि. जळगाव संपर्क : (02580) 2234187, 9923289513/ 9689786316
		2★	जळगाव	53110	दिशा फाऊंडेशन, पाटीलवाडी, एस.बी.आय. बँकेमागे, वाकीरोड जामनेर, जि. जळगाव
		3	शेंदुर्णी	53132	शेंदुर्णी शिक्षणसंस्था, शेंदुर्णी, ता. जामनेर, जि. जळगाव संपर्क : (02580) 252246/9228725529
		4★	जळगाव	53139	खांदेश कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, डी.एड. कॉलेज एम. जे. कॉलेज कॅम्प्स, जळगाव, जि. जळगाव. 0257-2227959 9822650252
		5★	अमळनेर	53155A	नवीन मराठी शाळा, लोकमान्य शिक्षण मंडळ, अंमळनेर जि. जळगाव - (02587) 224330/9226328880/ 9423930649
4	**नाशिक**	1★	नाशिक	53155	वैनतेय विद्यालय व ज्यु. कॉलेज ऑफ सायन्स मु.पो. निफाड, जि. नाशिक. संपर्क : (02550) 241066 मो.9665265648
		2★	नाशिक	54268	शिशुविहार बालक मंदिर, राम भूमी डॅ. मुंडेरोड, उपनगर, नाशिकरोड, जि. नाशिक. संपर्क: (0253) 2309616 मो.942396043, 9881492988
		3★	नाशिक	54358	आदित्य इंग्लिश मेडीअम स्कूल, सर्वे नं.30/3, करनानगर, आर.टी.ओ. ऑफीसच्या समोर, पेठ रोड, नाशिक - 422004 0253-26062111, kalpanapatil@gmail.com

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
		4★	नाशिक	54359	मिरा क्रिएैशन एज्युकेशन अँड वेलफेअर सोसायटी, 4, विमल पार्क, नामको बँकेच्या खाली पंपींग स्टेशन, गंगापूररोड, नाशिक, जि. नाशिक-422013/9881728905 shingotetushar@yahoo.co.in/ Bhaleraorasika07@gmail.com
		5★	नाशिक	54372	गौतमी लोकसंचालित साधन केंद्र, निफाड, पो. निफाड, ता. निफाड, जि. नाशिक. 02550-240066/ 9423802644 cmrcnifad10@gmail.com
		6★	नाशिकरोड	54294	वनिता विकास मंडळ, प्राथमिक शाळा भारत प्रतिभूती मुद्रणालय, नाशिकरोड, जि. नाशिक
		7	चांदोरी	5417A	न्यू इंग्लिश स्कूल व ज्युनियर कॉलेज, चांदोरी, ता. निफाड, जि. नाशिक - 422201 फोन : (02552) 232093, मो.9822819949
6	**पुणे विभाग**				
1	**पुणे**	1	भोसरी	62344	भारतीय जीवन विकास मंडळ एस.आर. 18, धराडे वस्ती, शीवगणेश नगर, खोंडीबा कांडगे मार्ग भोसरी, जि. पुणे. संपर्क: 9403902871/9767070833
		2★	महालुंगे	62351	महालुंगे ट्रस्ट डी.एड. कॉलेज मु.पो. महालुंगे, ता. खेड, जि. पुणे संपर्क : (02335) 259213/9890524242 (mahalungedtedyahoo.com)
		3★	शंकरनगर	63105	प्रज्ञा बालवाडी ट्रेनिंग संस्था, 10, वृंदावन सोसायटी, शंकर नगर, पुणे - 411009. संपर्क : मो. 9860459728, 9561652389
		4	तळेगाव दाभाडे	62392	कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, पंचवटी कॉलनी, तळेगाव दाभाडे ता. मावळ, जि. पुणे. संपर्क: 9096984392/9970457066
		5★★	पुणे	62453	श्री ओंकार सार्वजनिक मोफत ग्रंथालय, पंकजा अर्ली चाईल्ड केअर एज्युकेशन, 267, आनंदनगर मालवाडी, हडपसर, पुणे. 8087539118/9270052794
		6★	पुणे	64102	राजा शिवाजी विद्या प्रबोधिनी, प्लॉट नं-पी, 106, ॲडीशनल, एम.डी.सी., सातारा. 0253-303155/9422264371
		7	वडगाव (बु.)	62343	उद्धवराव फाउंडेशन इंद्रप्रस्थ, क्रांती नगर, वडगाव (बु), ता.जि. पुणे. संपर्क : 02024-39368
		8★	इंदापूर	62368	जिजाऊ ज्ञान मंदीर, पंचवटी हाऊसिंग सोसा. इंदापूर, जि. पुणे. 9960603570

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
7	**कोल्हापूर विभाग**				
1	**कोल्हापूर**	1★	कागल	71174	कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, कागल, ता. कागल, जि. कोल्हापूर संपर्क : (02325) 245324/9822059039/ 9096183474
		2★	इचलकरंजी	71194	तात्यासाहेब मुसळे स्कूल सांगली रोड, इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर संपर्क : 9823222688/9096007145
		3★	बाहुबली	71195	एम.जी. शहा विद्यालय व ज्यु. कॉलेज बाहुबली, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर संपर्क : (0230) 2584452/9421101090 jaygomtesh@gmail.com
		4	तिटावे	71197	शहिद एज्युकेशन मंडळ मु.पो. तिटावे, ता. राधानगरी, जि. कोल्हापूर संपर्क : 9822718852/9970863888
		5★	कोल्हापूर	7515A	आचार्य जावडेकर एज्युकेशन कॉलेज मौना युनिर्व्हसिटी मु.पो. ता. गारगोटी, जि. कोल्हापूर. संपर्क : 9421110279/9890160370
		6★	कोल्हापूर	7180A	सह्याद्री हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज, धामोड, ता. राधानगरी जि. कोल्हापूर- 416211/02321-232109/ 9765447802
		7★	कोल्हापूर	71131	स्व. मारूतीराव विष्णु वारके शिक्षण प्रसारक मंडळ, तुरंबे ता. राधानगरी, जि. कोल्हापूर - 416208/9960258585
		8★	गडहिंग्लज	72211	दिनकरराव के. शिंदे शिक्षण महाविद्यालय लिंगुरमाळ, खडगाव रोड, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर संपर्क : 9423801175/7588620725 bal_patil716@yahoo.co.in
.		9	पेठ-वडगाव	71227	आदर्श गुरूकुल विद्यालय पेठ, वडगाव, हातकणंगले, जि. कोल्हापूर संपर्क : 9922632682, 0230-2473176
		10	मानगाव	71233	मानगाव शैक्षणिक सामाजिक कला-क्रीडा प्रतिष्ठान संस्था मानगाव, ता. हातकनंगले, जि. कोल्हापूर-416118 संपर्क : 0230-2481905/9763072997
2	**सांगली**	1★	सांगली	7202A	शांतिनिकेतन स्टडी सेंटर, सांगली, जि. सांगली. संपर्क : 8007211846/9970321765
		2★	सांगली	72127	न्यू महाराष्ट्र हायस्कूल लक्ष्मी नगर, कुपवाड रोड, सांगली, जि. सांगली संपर्क : (0233) 2312833/9579543386
3	**रत्नागिरी**	1★	चिखलगाव	7378 A	लोकमान्य ट्रस्ट, चिखलगाव, ता. चिपळूण, जि. रत्नागिरी संपर्क : (02358) 239074, 239075/9221232251

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
4	**सिंधुदुर्ग**	1★	कुडाळ	7457A	हरीशचंद्र काजरेकर संस्था 2121, काजरेकर कॉम्पलेक्स, कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग संपर्क : 9822718852/9422963521
8	**नांदेड विभाग**				
1	**लातूर**	1★	शिरूर	8416 A ताजबंद	बालभगवान शिक्षण प्रसारक मंडळ श्री वसंतराव नाईक अध्यापक कॉलेज, मु.पो. शिरूर ताजबंद ता. अहमदपूर, जि. लातूर. संपर्क: 9423721656
		2★	लातूर	8459 A	शांताई मेडिकल ट्रस्ट, विक्रम नगर, बार्शी रोड, लातूर, जि. लातूर. संपर्क: 9673449986/9657051042
		3★	किनगाव	8464 A	महात्मा फुले महाविद्यालय, किनगाव ता. अहमदपूर, जि. लातूर. संपर्क : 9421380048/9763616663
		4★	लोणी	84102	कौशल्याबाई सामाजिक, सांस्कृतिक, औद्योगिक, पर्यावरण सेवाभावी संस्था, मु.पो. लोणी, ता. उदगीर, जि. लातूर. संपर्क : 9890752666/9158538553
2	**नांदेड**	1	किनवट	85114	भारत जोडो युवा अकादमी, डॉ. अशोक बालखोडे साने गुरुजी रुग्णालय, किनवट, जि. नांदेड-9822312214
		2★	तारोडा	85121	रामलाल राठोड, डी. टी. एड. कॉलेज, तारोडा जि. नांदेड. संपर्क: 9421373703/9420060668
		3★	देगलूर	85125	तुळजा भवानी डी.टी.एड. कॉलेज, देगलूर, जि. नांदेड. संपर्क: 9420672418/9665689342
		4★	शिवाजी नगर	85127	वनिता विकास मंडळ द्वारा भानुमती वर्मा बालक मंदिर शिवाजीनगर, जि. नांदेड संपर्क : (02462) 2328111/9852522030
		5★	सहयोग नगर	85131	मातोश्री अनुसया शिक्षण मंडळ सहयोग नगर, नांदेड, जि. नांदेड संपर्क : (02462) 262450
		6★	देगलूर	85129	विठोबा शिक्षण मंडळ, जुन्या बसस्थानकाजवळ, देगलूर, जि. नांदेड
		7	नवीन नांदेड	85136	श्री संस्कृती बहुउद्देशीय सेवाभावी संस्था द्वारा स्मॉल वंडर पब्लिक स्कूल, हडको स्टॉप, नवीन नांदेड - 431605 संपर्क : 9923810835
		8★	दापका (मु)	85137	श्रीमती रेखाताई घोडके कृषीजल व पर्यावरण ग्रामीण विकास सेवाभावी संस्था, दापका (मु), ता. मुखेड, जि. नांदेड - 431715. संपर्क : 9673842317/9773842312

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
		9	लोहा	85138	स्पंदन बहुउद्देशीय सेवा प्रतिष्ठान, लिटल किंग्ज इंग्लिश स्कूल, जिजाऊ ज्ञानतीर्थ परिसर, व्यंकटेश नगर, मेनरोड, लोहा ता. लोहा, जि. नांदेड - 431708. संपर्क : 9860448010/9850075021
		10	अर्धापूर	85145	महात्मा बसवेश्वर विद्यालय मु.पो. ता. अर्धापूर, जि. नांदेड. संपर्क : 99225331541
		11★	अर्धापूर	8577 A	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन ता. अर्धापूर, जि. नांदेड. संपर्क : 9825681992
		12★	कांडाळा	85166	श्री दिगंबरराव देशमुख माध्यमिक विद्यालय कांडाळा, ता. नायगाव, जि. नांदेड संपर्क : 9423305572/9552456339
3	**परभणी**	1	गंगाखेड	8755A	गोदामाई नागरी संस्था अरूणोदय हौसिंग सोसायटी, गंगाखेड, जि. परभणी संपर्क : 9767153053/9545310629
		2	मानवत	8756A	मानवत ग्राम प्रतिष्ठान गोलाईत निवास, पंचवटी रोड, शिवाजी नगर, मानवत, जि. परभणी संपर्क : 9766664999/90964628088
		3★	गंगाखेड	8761A	गोदावरी संस्था मातोश्री विकास नगर, गंगाखेड, जि. परभणी संपर्क : 9822458905/8975220203
		4★	लोहगाव	8763A	नृसिंह डी.टी.एड. कॉलेजें, मु.पो. लोहगाव, जि. परभणी. संपर्क : 8007294216/8007294215
		5★	रतननगर	8767A	अण्णाभाऊ साठे शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित बालविकास प्राथमिक शाळा, रतननगर, गंगाखेड, जि. परभणी संपर्क : 9767978446/9552842412
		6	आरळ	8768A	साहेबराव तुकारामजी बहुउद्देशीय सेवाभावी संस्था, दाटेफळ द्वारा संस्कार इंग्लिश स्कूल, आरळ, पो. आरळता, वसमत जि. परभणी -431 512 संपर्क : 9881480193/9960563859
		7	पाथरी रोड	8769 A	श्री चिंतामणी पारस्कृपा शहरी व ग्रामीण संस्थायोगक्षम कॉलनी विसावा नाका, पाथरीरोड, परभणी, ता. जि. परभणी - 431 401. संपर्क : 02452-231777/ 9325476999
		8★	कोद्री	8790 A	चंद्रशेखर कृषी व ग्रामविकास प्रतिष्ठान, कोद्री ता. गंगाखेड, जि. परभणी - 431 401 संपर्क : 9423689944/9881707197

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव
4	**हिंगोली**	1	शिवाजीनगर	8822A	जिवक अकादमी रेनबो प्रतिष्ठान, शिवाजीनगर, हिंगोली संपर्क : (02456) 221040, 9822882842
		2★	वसमत	8824 A	संजीवनी बहुउद्देशीय सेवाभावी सोसायटी द्वारा लिटील किंग्ज इंग्लिश स्कूल, मु.पो. ता. वसमत, जि. हिंगोली संपर्क : 9850626095/7507575145
		3★	जवळा (बाजार)	8835 A	नागनाथ शारीरिक शिक्षण महाविद्यालय जवळा (बाजार), ता. औंढा (ना), जि. हिंगोली - 431 705 संपर्क : 9422192008, 9096190772

संपर्क

शिक्षणक्रमातील अडचणी/संपर्कासाठी खालीलप्रमाणे संपर्क केला असेल तर निवारणाची सोय लवकर होईल. (विद्यार्थ्यांसाठी)

(१) शिक्षणक्रमाच्या प्रवेशाबाबत व प्रवेश अर्ज जमा करणे

(१) य.च.म.मु. विद्यापीठाने अधिकृत बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम अभ्यासकेंद्र येथे संपर्क करावा.

(२) कायम नोंदणी बाबत/दुरूस्तीबाबत : अभ्यासकेंद्रावर संपर्क साधावा.

(३) अध्ययन साहित्याबाबत संपर्क

(१) अभ्यासकेंद्रावर संपर्क साधावा : परीक्षा अर्ज/परीक्षा हॉल तिकीट/गुणपत्रकाबाबत अभ्यासकेंद्रावर संपर्क साधावा.

अभ्यासकेंद्रासाठी संपर्क ठिकाण

(१) उपकुलसचिव, नोंदणी कक्ष, य.च.म.मु.वि., नाशिक

(अ) अध्ययनार्थींचे प्रवेश अर्ज जमा करणे.

(ब) कायम नोंदणी क्रमांक मिळविणे.

(क) कायम नोंदणी क्रमांकातील चुका/नावात बदल/काहींचे कायम नोंदणी क्रमांक न प्राप्त होणेबाबत. दूरध्वनी: ०२५३ २२३०११८.

(२) भांडार अधिकारी, य.च.म.मु.वि., नाशिक

(अ) माहितीपुस्तिका प्राप्त करणे/अधिक हव्या असल्यास.

(ब) अध्ययन साहित्याबाबत/अध्ययन साहित्य प्राप्त न झाल्यास दूरध्वनी : ०२५३-२२३०१०७.

(३) उपकुलसचिव, परीक्षा कक्ष - १, य.च.म.मु.वि., नाशिक

(अ) अंतर्गत प्रात्यक्षिक गुणदान तक्ता मिळणेबाबत/जमा करणे बाबत.

(ब) परीक्षा अर्ज मिळणेबाबत/स्विकारणेबाबत/नियमित विद्यार्थी/पुर्नपरीक्षार्थीबाबत.

(क) हॉल तिकीट/परीक्षा केंद्राबाबत.

(ड) निकालाबाबत/गुणपत्रकाबाबत. दूरध्वनी : ०२५३-२२३०१०७.

(४) शैक्षणिक प्रतिपालन व प्रवर्तन समन्वयक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, श्री. डी. डी. पवार, सहा. प्राध्यापक

(१) शिक्षणक्रमातील अडचणीबाबत.

(२) संपर्कसत्रे प्रतिपालन व प्रवर्तन बाबत.

(३) शैक्षणिक प्रतिपालन व प्रवर्तन बाबत.

(४) मौखिक परीक्षा बहीस्थ परीक्षक मान्यताबाबत.

दूरध्वनी: ०२५३-२२३१७१४., Ext. ३००५.

Email ID : pawar92@gmail.com

संचालक
विद्यार्थी सेवा विभाग,
य.च.म.मु.वि., नाशिक
दूरध्वनी: (०२५३) २२३१४७८, Ext. ३७१०.

संचालक
शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा,
य.च.म.मु.वि., नाशिक
दूरध्वनी : (०२५३) २२३१४७२०, Ext. ३०१०. २२३१४७८

३. स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका (C32) : शिक्षणक्रमाविषयी

स्वयं-साहाय्य गट (सेल्फ हेल्प ग्रुप/(SHG) 'बोली भाषेत महिलांचे बचतगट' ह्याचे महत्त्व हे गेल्या दशकात अनुभवांनी सिद्ध झालेले आहे. 'आर्थिक स्वावलंबनातून क्षमतावाढीचे प्रयत्न, त्यानंतर चौफेर विकासाची संघटित धडपड' हे सूत्र घेऊन बचतगटाचे प्रयोग चळवळीत रूपांतर झाले. पण त्यासंदर्भात प्रत्यक्ष मान्यताप्राप्त शिक्षणक्रम मात्र अद्यापही अस्तित्वात नव्हता आणि या स्वयं-साहाय्य गटाचे गुणात्मक विकसन करायचे तर अशा शिक्षणक्रमाची आवश्यकता आहे.

त्या दृष्टीने आज वैयक्तिक व संस्था पातळीवर सर्वत्र झपाट्याने प्रयत्न होत आहेत. त्या प्रयत्नांचाच भाग म्हणून यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने 'स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका शिक्षणक्रम'

विकसनाचे कार्य हाती घेतले. ह्यासाठी चैतन्य (राजगुरुनगर, जि.पुणे) व बायफ (पुणे) ह्या अनुभवसिद्ध संस्थांनी दिलेल्या बहुमोल सहकार्याचा आवर्जून उल्लेख केला पाहिजे.

या शिक्षणक्रमाचा कालावधी सहा महिन्यांचा आहे. जे विद्यार्थी नियोजित सहा महिन्यांत हा शिक्षणक्रम पूर्ण करू शकणार नाहीत त्यांना प्रवेशापासून दोन वर्षांत केव्हाही हा शिक्षणक्रम पूर्ण करता येईल. मात्र त्या दोन वर्षांतही जे विद्यार्थी हा शिक्षणक्रम पूर्ण करू शकणार नाहीत त्यांना त्या वर्षाचे या शिक्षणक्रमाचे शुल्क भरून पुन्हा दोन वर्षे पुनर्नोंदणी करता येईल.

दूरशिक्षणाच्या परिभाषेत हा शिक्षणक्रम १२ श्रेयांकांचा म्हणजे सुमारे ३६० ते ४२० अध्ययन तासांचा आहे. एक श्रेयांक म्हणजे ३० ते ३५ तासांचा अभ्यास होय.

उद्दिष्टे

- महिला सबलीकरण व दारिद्र्य निर्मूलनाच्या दृष्टीने महिलांच्या स्थितीचे, स्त्री-पुरुष असमानतेचे विश्लेषण करून सुसंगत विचार व प्रवृत्ती यांची जाण वाढविणे.
- महिला स्वयं-साहाय्य गटाची गरज, संकल्पना कार्यपद्धती स्पष्ट करणे.
- स्वयं-साहाय्य गटाची बांधणी, स्थैर्य, विस्तार ह्यासाठी आवश्यक त्या क्षमता, कौशल्ये अपेक्षित प्रमाणात विकसित करणे.
- स्वयं-साहाय्य गट आणि सबलीकरणासाठी प्रेरक/प्रेरिका ह्या भूमिका पार पाडण्यास व आवश्यक ती कार्ये करण्याच्या दृष्टीने सक्षम करणे.

३.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

(अ) अभ्यास विषय : ४
(आ) किमान कालावधी : ६ महिने
(इ) एकूण श्रेयांक : १२
(ई) एकूण अध्ययन तास : ३६० ते ४२० तास

शिक्षणक्रमाचे स्वरूप

प्रस्तुत शिक्षणक्रमाचे दोन मुख्य भाग आहेत –

(अ) तात्त्विक भाग (आ) प्रात्यक्षिक भाग

(अ) तात्त्विक भाग : पाठ्यक्रम

विषय १ : महिलांचे सबलीकरण, दारिद्र्य निर्मूलन व स्वयं-साहाय्य गट (EDU 121)

घटक १ : महिलांची सद्यस्थिती : प्रगती व मर्यादा
घटक २ : महिलांचे कुटुंबातील स्थान
घटक ३ : महिलांचे सबलीकरण
घटक ४ : दारिद्र्य निर्मूलन व स्वयं-साहाय्य गट
घटक ५ : स्वयं-साहाय्य गट संकल्पना व स्वरूप
घटक ६ : स्वयं-साहाय्य गटाचे फायदे व परिणाम
घटक ७ : बचत गट व बचत बँका

विषय २ : गटपूर्वतयारी व गटनिर्मिती (EDU 122)

घटक १ : स्वयं-साहाय्य गटाची कार्यपद्धती
घटक २ : गरजूंचा शोध व गरजूंसोबत संवाद
घटक ३ : सभासद निश्चिती व शिक्षण
घटक ४ : नेतृत्व निवड व प्रशिक्षण
घटक ५ : बैठकींची माहिती व प्रत्यक्ष बैठका
घटक ६ : गटनिर्मिती व संचालन
घटक ७ : गटाच्या प्राथमिक नोंदी व बँक खाते उघडणे

विषय ३ : गटविकासासाठीची साधने व विस्तार (EDU 123)

घटक १ : गटविकासासाठीची साधने व समन्वय
घटक २ : गटातील अडचणी व उपाय
घटक ३ : स्वयं-साहाय्य गटाचे सहभागीय देखरेख व मूल्यांकन
घटक ४ : स्वयं-साहाय्य गट स्थापनेसाठी संपर्क
घटक ५ : उद्योजकता विकासाचे टप्पे
घटक ६ : प्रेरिकेचा स्वयं-साहाय्य गटाला निरोप

विषय ४ : स्वयं-साहाय्य गटाकरिता कौशल्ये व क्षमता (EDU 124)

घटक १ : सूक्ष्म नियोजन कौशल्ये
घटक २ : स्वयं-साहाय्य गटासंदर्भात सुसंवादाची मूलभूत कौशल्ये व तंत्रे
घटक ३ : स्वयं-साहाय्य गटाच्या विविध टप्प्यांसाठी सुसंवादाची कौशल्ये
घटक ४ : समूह प्रक्रियेशी संबंधित कौशल्ये व क्षमता

(आ) प्रात्यक्षिक भाग

यामध्ये एकूण तीन भाग आहेत.

(१) अभ्यासकेंद्रावरील प्रात्यक्षिके : २०
(२) गृह प्रात्यक्षिके : ०५
(३) क्षेत्रीय प्रात्यक्षिके : १०

३.२ अध्ययन पद्धती

पारंपरिक विद्यापीठांपेक्षा मुक्त विद्यापीठातील शिक्षणक्रमाची अध्ययन-पद्धती वेगळी आहे. ही पद्धती दूरशिक्षण संकल्पनेवर आधारित आहे. स्वयं-अध्ययन करण्यासाठी उपयोगी पडतील अशी स्वयं-अध्ययन पाठ्यपुस्तके आपणाला विद्यापीठाच्या अभ्यासकेंद्रामार्फत

पुरविण्यात येतील. या शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी तात्त्विक विषयांचे मार्गदर्शन, आशयाचे शंकानिरसन, प्रात्यक्षिके, इत्यादी मार्गदर्शकांच्या मार्गदर्शनानुसार पूर्ण करावयाची आहेत. स्वाध्याय लेखनानंतर चर्चा, कृतिसत्रे, उद्‌बोधन, प्रबोधन, इत्यादींसाठी संपर्कसत्रे आयोजित केली जातील. त्याबाबत सविस्तर तपशील वेळोवेळी पत्राने अभ्यासकेंद्रात व प्रशिक्षणार्थींना कळविण्यात येईल.

संपर्कसत्रांचा कार्यक्रम व उपस्थिती

या शिक्षणक्रमासाठी तुमच्या अभ्यासकेंद्रावर एकूण चार संपर्कसत्रे घेण्यात येतील.

(१) उद्‌बोधन/परिचयपर सत्र (२ दिवस)

या संपर्कसत्रात मुक्त विद्यापीठ, विद्यापीठातील विविध शिक्षणक्रम, अभ्यासकेंद्र इत्यादींसंदर्भात माहिती आणि सर्व अभ्यास विषयांची ओळख करून देण्यात येईल. तसेच पुढील संपूर्ण कार्यक्रमाचा परिचय करून देण्यात येईल.

(२) प्रथम संपर्कसत्र (४ दिवस)

ह्या संपर्कसत्रात केंद्रावर तज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली काही प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करून घेतले जाईल आणि सर्व सैद्धांतिक विषयांचे संमंत्रण होईल. तसेच पहिल्या संपर्कसत्रानंतर घरी व परिसरात करावयाच्या कामाबद्दलची माहिती देण्यात येईल.

(३) द्वितीय संपर्कसत्र (५ दिवस)

दुसऱ्या संपर्कसत्रात पूर्वी केलेली प्रात्यक्षिके व त्यानंतर घरी केलेल्या प्रात्यक्षिकांचे मूल्यमापन होईल. यात अहवाल व स्वाध्याय सादरीकरण होईल. पुन्हा तज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली काही प्रात्यक्षिके संमंत्रण व शंका-समाधान केले जाईल.

(४) तृतीय संपर्कसत्र (३ दिवस)

यात संमंत्रण, अहवाल तपासणी व मौखिक परीक्षा घेण्यात येईल.

टीप : (१) सर्व संपर्कसत्रांसाठी उमेदवारांना येण्याजाण्याची, राहण्याची, जेवणाची व्यवस्था स्वखर्चाने करावी लागेल. अभ्यासकेंद्र ही सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी योग्य ते सहकार्य करील. सर्व संपर्कसत्रांना उपस्थिती अनिवार्य असेल.

(२) कमी अध्ययनार्थी असल्यास वैयक्तिक मार्गदर्शन करण्यात येईल. संपर्कसत्रे होतीलच असे नाही.

(३) संपर्कसत्रास अनुपस्थित विद्यार्थ्यांना ते संपर्कसत्र पूर्ण करण्या-साठी प्रत्येक दिवसाला रु. १००/- याप्रमाणे जादा शुल्क आकारण्यात येईल.

३.३ प्रवेश प्रक्रिया

प्रवेश-पात्रता

हा शिक्षणक्रम खालील पात्रता असणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस पूर्ण करता येईल.

(१) किमान सातवी पास व समाजकार्याची आवड असणारी १८ वर्षे किंवा त्यापेक्षा अधिक वय असणारी व्यक्ती.

किंवा

(२) दहावी उत्तीर्ण व १८ वर्षे पूर्ण असणारी कोणतीही व्यक्ती.

(३) स्वयं-साहाय्य गटात काम करणाऱ्या व्यक्तींना प्राधान्य देण्यात येईल.

एकूण जागा

प्रत्येक अभ्यासकेंद्रावर जास्तीत जास्त ५०अध्ययनार्थींना प्रवेश देण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार केंद्रांची संख्या वाढविण्यात येईल. कमीत कमी ५ अध्ययनार्थी असल्यास अभ्यासकेंद्र सुरू राहील. मात्र परीक्षा केंद्र एकत्रित असेल.

३.४ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क	रु. ८२०/-
अभ्यासक्रम शुल्क	रु. ४३५/-
एकूण शुल्क	**रु. १२५५/-**

विद्यापीठ शुल्काची विभागणी

प्रवेश व नोंदणी शुल्क	रु. १४५/-
शिक्षणक्रम शुल्क	रु. ३६५/-
परीक्षा शुल्क	रु. २००/-
ओळखपत्र शुल्क	रु. ३०/-
गुणपत्रिका शुल्क	रु. ५०/-
आपत्ती व्यवस्थापन शुल्क	रु. २०/-
विद्यार्थी कल्याण	रु. १०/-
एकूण	**रु. ८२०/-**

०१. **वरील शुल्काव्यतिरिक्त जादा शुल्क देऊ नये. जादा शुल्क दिल्यास त्यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही** याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

०२. विद्यापीठ शुल्काची रक्कम विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या बँकेतच चलनाद्वारे भरावी . चलनाच्या ३ प्रतींपैकी एक प्रत (A) बँक ठेवून घेईल. एक प्रत (B) विद्यार्थ्याने प्रवेश-अर्जासोबत जोडावी. एक प्रत (C) स्वत:जवळ ठेवावी. बँक सेवाशुल्क चलनात नमूद केलेले असल्यास ते भरावे लागेल. तसेच प्रवेश-अर्जाची झेरॉक्स प्रत स्वत:जवळ जतन करावी.

०३. अभ्यासकेंद्र शुल्काची रक्कम विद्यार्थ्याने अभ्यासकेंद्रावर जमा करावी व पावती घ्यावी.

३.५ कालावधी

(१) या शिक्षणक्रमाचा कालावधी किमान सहा महिने व कमाल दोन वर्षांचा असेल.

(२) ज्यांना हा शिक्षणक्रम कमाल कालावधीत (दोन वर्षांत) पूर्ण करता आला नाही त्यांना पुनर्नोंदणी करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जाईल. त्यासाठी त्यावर्षी असणारे या शिक्षणक्रमाचे संपूर्ण शुल्क भरून पुनर्नोंदणी त्या पुढील दोन वर्षांकरिता करता येईल. ही पुनर्नोंदणी फक्त एकदाच करता येईल. (पुनर्नोंदणी कालावधी प्रथम नोंदणी कालावधीची मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून मोजण्यात येईल.)

माध्यम

या शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असेल. त्यामुळे पुरविण्यात येणारे सर्व अभ्यास–साहित्य मराठी माध्यमातून पुरविण्यात येईल. मात्र ज्या विद्यार्थ्यांना उत्तरे लिहिण्यासाठी हिंदी वा इंग्रजी माध्यमाचा वापर करावयाचा असेल त्यांना तशी परवानगी देण्यात येईल.

प्रवेश–अर्ज कसा भरावा

ह्या पुस्तिकेतील प्रवेश–अर्ज विद्यापीठातील सर्व शिक्षणक्रमांचा विचार करून तयार केलेला असल्याने त्यातील काही भाग स्वयं–साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमास लागू नाही. त्यामुळे पुढील सूचना बारकाईने वाचून अर्ज भरावा.

३.६ मूल्यमापन प्रक्रिया

प्रात्यक्षिक कार्य आणि अंतिम परीक्षा हे दोन स्वतंत्र घटक आहेत. त्यामुळे ते दोन्ही घटक विद्यार्थी त्यांच्या सोयीनुसार शिक्षणक्रमाच्या नियोजित कालावधीत केव्हाही पूर्ण करू शकतील. परिणामतः प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण नसणाऱ्या व्यक्तीही अंतिम परीक्षा देऊन नंतर प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करू शकतील.

या शिक्षणक्रमाच्या मूल्यमापनाचे दोन भाग आहेत.

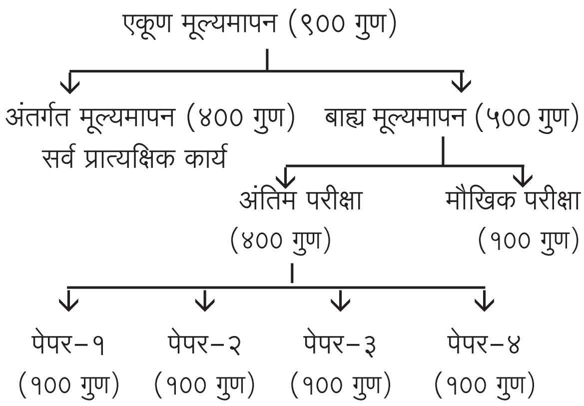

उत्तीर्णतेचे नियम

(१) अभ्यास विषयांत उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रत्येक अभ्यास विषयात किमान 'सी' श्रेणी आणि एकत्रित 'बी' श्रेणी मिळणे आवश्यक.

(२) प्रात्यक्षिक भागात उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रात्यक्षिक भागाच्या '(अ)', '(आ)' गटांपैकी प्रत्येक गटात 'सी' श्रेणी व एकत्रित सर्व गट मिळून 'बी' श्रेणी मिळणे आवश्यक.

(३) मौखिक परीक्षेत किमान 'बी' श्रेणी मिळणे आवश्यक आहे.

(४) प्रात्यक्षिक, सैद्धांतिक व मौखिक भागांत उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्याला उत्तीर्ण म्हणून घोषित करण्यात येईल.

३.७ अभ्यासकेंद्र

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा केंद्र	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	केंद्र संकेतांक
१	अमरावती	अकोला	वनराई, ए.७०, स्लेक्टर कॉलनी, अकोला-४४४ ००१ फोन. ९४२३४९८५८९	११५८A
२	अमरावती	अकोला	वरहाड विकास सेवा प्रतिष्ठान तेली अपार्ट,नं.५ प्लॉट नं.६, गजानन पेठ, लहान उमरी, जि.अकोला	११६१A
३	अमरावती	यवतमाळ	अस्मिता इन्स्टिट्यूट ऑफ डेव्हलपमेंट अरुणा सोसा., यवतमाळ	१४४७A
४	अमरावती	यवतमाळ	आर्य अष्टांगिक विकास संस्था, पाथ्री पो.ढाबा ता. केळापूर जि.यवतमाळ	१४६३A
५	अमरावती	यवतमाळ	गुणवंत देशमुख शिक्षण महाविद्यालय, सूतगिरणी मार्ग, श्रीरामपूर पुसद, जि. यवतमाळ-४४५ २१५. फोन.०७२३३-२४६६५७	१४१०A
६	अमरावती	बुलढाणा	महाराष्ट्र बहुउद्देशीय संस्था, प्रा.सुभाष लहाणे, आराधना बिल्डिंग, साने गुरुजी नगर, पंचशील चौक, बुलढाणा - ४४३ ००१	१३६३A
७	अमरावती	वाशिम	प्रियदर्शिनी विद्यालय, आसेगाव ता. रिसोड, जि. वाशिम - ४४४५१० फोन - ९४२०१००११०,	१५१७A
८	अमरावती	वाशिम	वनिता समाज, बसस्थानकासमोर,वाशिम - ४४४ ५०५ फोन-९९२११८२९१९	
९	औरंगाबाद	औरंगाबाद	महिला स्वयं-साहाय्य गटाची सहकारी संस्था २५४ ए., एन.३ सिडको, औरंगाबाद -४३१००३	२११०३
१०	औरंगाबाद	औरंगाबाद	कुलस्वामिनी सेवाभावी संस्था, ५२१, एन-३, सिडको कम्युनिटी सेंटर जवळ, औरंगाबाद-४३१००३	२११३६
११	औरंगाबाद	औरंगाबाद	श्री छत्रपती बहुउद्देशीय संस्था /आर./एक्स-०६/१५/२० जयभगवान हौसिंग सोसायटी, अयोध्या नगर, वाळूज जि. औरंगाबाद	२११५२
१२	औरंगाबाद	औरंगाबाद	बी.जी.टी.एस. महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय एम.आय.डी.सी.,चिखलठाणा,औरंगाबाद	२११७२
१३	औरंगाबाद	औरंगाबाद	पैठण तालुका स्वावलंबी एस.एच.जी. पतसंस्था, पुण्यानगर, श्री संत एकनाथ सहकारी साखर कारखाना एम.आय.डी.सी, पैठण, जि. औरंगाबाद	२११२४
१४	औरंगाबाद	औरंगाबाद	सेवा मेडिकल सोशल ट्रस्ट, संभाजी कॉलनी सिडको, औरंगाबाद-४३१००३	२११५७
१५	औरंगाबाद	जालना	कृषि विज्ञान केंद्र, पोस्ट बॉक्स नं. ४५, खापुडी जि. जालना	२३३२A

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा केंद्र	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	केंद्र संकेतांक
१६	औरंगाबाद	जालना	संकल्पना सेवाभावी संस्था द्वारा लक्ष्मीबाई हिवाळे, रेल्वेस्टेशन जवळ परतूर, जि. जालना	२३३७A
१७	कल्याण	ठाणे	काळकाईमाता एस.एच.जी.केंद्र सुजाता बाबाराम शिंदे ओमसाई अपार्टमेंट, दुसरा माळा,रुम नं २७, शांतीनगर वागळे इस्टेट, जि.ठाणे, फोन- ९९६७१६२२६	३५१८५
१८	कल्याण	ठाणे	शेतकरी शिक्षणप्रसारक मंडळाचे शिक्षणशास्त्र व संशोधन गुरूकृपा महाविद्यालय, एस.एस.पी एम. शैक्षणिक संकुल, गौरीपाडा तलाव मार्ग, मिलिंदनगर, कल्याण(प.) जि.ठाणे -४२१ ३०१, फोन ०२५१-२०२७१४७	३५२२९
१९	कल्याण	ठाणे	मित्र प्रशिक्षण एस.एच.जी.केंद्र अमराई कॅम्पस नाशिक मार्ग, जव्हार, जि.ठाणे - ४०१ ६०३	३१५१५५
२०	कल्याण	ठाणे	आदिवासी प्रगती मंडळ तलासरी, जि.ठाणे- ४०१ ६०६	३५२०८
२१	नागपूर	भंडारा	आठवले समाजकार्य महाविद्यालय स्टेशन मार्ग, भंडारा	४१२५A
२२	नागपूर	वर्धा	रिद्धी एस.एच.जी.केंद्र महेंद्रकुमार सुखदिया भवन प्राथमिक आरोग्य केंद्राजवळ, कारंजा (गाडगे) जि.वर्धा ४२२२०३, फोन. ९४२२१४९८८१	४५४७A
२३	नागपूर	चंद्रपूर	अवार्ड भगतसिंग चौक नागभिड, जि.चंद्रपूर - ४४१ २०५	४२४८A
२४	नागपूर	गडचिरोली	आम्ही आमच्या आरोग्यासाठी कुरखेडा,जि. गडचिरोली	४३१४A
२५	नागपूर	नागपूर	रुबिना पटेल, रुबी सोशल वेलफेअर सोसायटी अतकरे ले आऊट नं.३, उमरेड मार्ग, बाताजबाग, नागपूर	४४१९८
२६	नागपूर	गोंदिया	राजेश राटेके, महात्मा फुले ग्रामीण विकास मंडळ मु.पो.असोली, जि.गोंदिया	४६१५A
२७	नागपूर	चंद्रपूर	विदेशिका संस्था, योगिता मस्के मु.पो. दुर्गापूर जि.चंद्रपूर, फोन- ९७३०६४२५३४	४२८७A
२८	नागपूर	वर्धा	वामनदादा कर्डक संस्था धामणगाव ता. जि.वर्धा-४४२ ००१. फोन: ९९७५२२६२३८	४५५४A
२९	नाशिक	अहमदनगर	प्रवरा ग्रामीण शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय लोणी, ता.राहता, जि.अहमदनगर	५११२३
३०	नाशिक	अहमदनगर	आधार ग्रामीण समता विकास आणि संशोधन संस्था सी-१, साई रेसिडेन्सी हॉटेल, उदय पॅलेस जवळ, नेवासा मार्ग श्रीरामपूर, जि.अहमदनगर	५१११७
३१	नाशिक	अहमदनगर	मनोहर बाबा विद्यालय, सायखिंडी, पो.संगमनेर, जि.अहमदनगर -४२२६०५. फोन -९८९०९६०७८४	५११५८

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा केंद्र	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	केंद्र संकेतांक
३२	नाशिक	नाशिक	कृषि विज्ञान केन्द्र, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ नाशिक -४२२ २२२	५४१२A
३३	नाशिक	नाशिक	सहारा सोशल ॲण्ड वेलफेअर बी-२ विश्वनाथ पार्क,अयोध्या कॉलनी, गंगापूर मार्ग, नाशिक-४२२ ००५	५४१८३
३४	नाशिक	नाशिक	जिजाऊ महिला संस्था १२, चंद्रकिरण, हॉटेल प्रकाश जवळ, नवीन नाशिक फोन-०२५३-२५००९५	५४३३४
३५	नाशिक	नाशिक	नॅब युनिट महाराष्ट्र पी.६६,लेन नं-०३,रोड-ए-सातपूर, नाशिक फोन-०२५३-२३५३५७८	५६११A
३६	नाशिक	नाशिक	वनवासी समिती द्वारा - सरस्वती विद्यालय, नवापूर जि. नंदुरबार-४२५४१८. फोन -९४२२७९५७४९	५५२९A
३७	पुणे	पुणे	चैतन्य ग्रामीण विकास संस्था राजगुरुनगर, ता.खेड, जि.पुणे फोन-०२१३५-२२३१७,२३२३२२६५९३	६३१००
३८	पुणे	पुणे	लिलावती महिला विकास मंडळ सर्वे नं.१४/२,पुणे सोलापूर मार्ग,आकाशमार्ग, टेकवडे पेट्रोलपंपामागे हडपसर, पुणे. फोन-९३७२१३४९९३	६२२८८
३९	पुणे	पुणे	स्नेहवर्धक एज्युकेशनल ट्रस्ट शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय पंचवटी कॉलनी, तळेगाव दाभाडे, ता.मावळ, जि.पुणे ४१०५०६ फोन-९०९६९८४३९२	६२३९२
४०	सोलापूर	सोलापूर	निरामय रचनात्मक ग्राम विकास केन्द्र कर्माळा, जि.सोलापूर - ४१३२०३	६५७५A
४१	कोल्हापूर	कोल्हापूर	मैथिली एस.एच.जी.केंद्र- २७५३ डी-वार्ड, शुक्रवार पेठ,कोल्हापूर-४१६००१	७११७५
४२	कोकणव गोवा	सिंधुदुर्ग	बॅ.नाथ पै.शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय एम.आय.डी.सी. कुडाळ, जि.सिंधुदुर्ग	
४३	कोकण व गोवा	रत्नागिरी	गुहागर शिक्षण संस्था जि.रत्नागिरी	७३७७A
४४	नांदेड	नांदेड	पार्वती महिला विकास मंडळ द्वारा कैलास सावळे पावर हाऊस जवळ, रवीनगर, जंगमवाडी मार्ग, नांदेड. फोन-९८८१४१४८२	८५१०२
४५	नांदेड	नांदेड	रामलाल राठोड डी.एड.कॉलेज तरोडा, ता.जि.नांदेड	८५१२१

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा केंद्र	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	केंद्र संकेतांक
४६	नांदेड	नांदेड	भारत जोडो युवा अकादमी डॉ.अशोक बेलखोडे, सानेगुरुजी रुग्णालय, किनवट, जि.नांदेड	८५११४
४७	नांदेड	नांदेड	कृषि विज्ञान केन्द्र मु. पोखरणी, पो.सिंबगाव, ता.जि.नांदेड-४३१७३५ फोन-०२४६२-२७०११४	८५१३A
४८	नांदेड	नांदेड	सत्यशोधक संस्था राजेशनगर तरोडानाका, नांदेड-४३१६०५, फोन-९०११५१८१०६	८५१२८
४९	नांदेड	परभणी	नृसिंह अध्यापक विद्यालय लोहगाव, ता.जि.परभणी-४३१४०१, फोन-८००७२९४२१५	८७६३A
५०	नांदेड	परभणी	अण्णा भाऊ प्राथमिक शाळा रत्ननगर, गंगाखेड, परभणी -४३१५१४, फोन-९८६७९९८४४६	८७६७A
५१	नांदेड	हिंगोली	संजीवनी बहुउद्देशीय सेवाभावी संस्था द्वारा-लिटल किंग्ज इंग्लिश स्कूल, वसमत, जि. हिंगोली-४३१५१२	८८२४A
५२	नांदेड	हिंगोली	रेनबो प्रतिष्ठान, शिवाजीनगर हिंगोली-४३१ ५१३, फोन-९०२८०६७०४८	८८१५A
५३	अमरावती	यवतमाळ	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कॉलेज ऑफ डिस्टन्स एज्युकेशन यवतमाळ. फोन-०७२३२-२४११८९, ९४२३१३४९१०	
५४	अमरावती	बुलढाणा	स्व. भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, मु.पो. सिंदखेड राजा, जि. बुलढाणा	१३१२०
५५	नागपूर	नागपूर	एल्गार प्रतिष्ठाण, मूल नागपूर हायवे, मु. चितेगाव, पो. चिखली, ता. मूल, जि. नागपूर - ४४१२२४	४४३३५
५६	नांदेड	नांदेड	सावित्री बहुउद्देशिय मंडळ, वन कार्यालयाजवळ, माईर, जि. नांदेड	८५१९७
५७	औरंगाबाद	औरंगाबाद	संकल्पना सेवाभावी संस्था, संवाद प्लॉट नं.५२, कमलनगर, पेठेनगर, भावसिंगपूरा, औरंगाबाद-४३१००१ फोन : ८२७५२४४९०४	२११८२
५८	अमरावती	यवतमाळ	त्यागी सेवा मंडळ, गांधी नगर, चर्चजवळ, यतवमाळ	१४७३A
५९	नाशिक	धुळे	अभय युवा कल्याण केन्द्र संचलित डी.टी.एड. कॉलेज कुंडाणे वरखेडे, जि. धुळे	५२९६A
६०	नाशिक	जळगाव	दिशा फाऊंडेशन, पाटील वाडी, एस.बी.आय. मागे वाकी रोड, जामनेर, जि. जळगांव	५३१४०
६१	नांदेड	नांदेड	कलावती देशमुख बहुउद्देशिय संस्था, यशवंतनगर, हदगाव जि. नांदेड	८५११९
६२	नांदेड	नांदेड	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन, अर्धापूर, जि. नांदेड जि. नांदेड	८५७७A
६३	अमरावती	बुलढाणा	शिवपार्वती ग्राम विकास, सामाजिक बहुउद्देशिय संस्था पिंप्री गवळी, ता. मोताळा, जि. बुलढाणा	१३१२३

४. शालेय व्यवहारांकरिता माहिती – संप्रेषण तंत्रविज्ञान (C35) : शिक्षणक्रमाविषयी

सध्याच्या माहिती–तंत्रज्ञानाच्या युगात शिक्षकांचीदेखील या क्षेत्राशी मैत्री असणे आवश्यक आहे. संगणकाचे ज्ञान देणारे अनेक शिक्षणक्रम इतर संस्थांतर्फे व मुक्त विद्यापीठातर्फेदेखील राबवले जातात. परंतु सदर शिक्षणक्रम हा विशेषतः शिक्षक व त्यांच्या गरजा व त्यांची पार्श्वभूमी समोर ठेवून तयार करण्यात आलेला आहे.

४.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

दूरशिक्षणाच्या परिभाषेत हा शिक्षणक्रम १२ श्रेयांकांचा म्हणजे सुमारे ३६० ते ४२० अध्ययन तासांचा आहे. एक श्रेयांक म्हणजे ३० ते २५ तासांचा अभ्यास होय.

४.२ कालावधी

- या शिक्षणक्रमाचा कालावधी किमान ६ महिने व कमाल दोन वर्षांचा असेल.
- ज्यांना हा शिक्षणक्रम कमाल कालावधीत (दोन वर्षांत) पूर्ण करता आला नाही. त्यांना पुनर्नोंदणी करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जाईल. त्यासाठी त्यावर्षी असणारे या शिक्षणक्रमाचे संपूर्ण शुल्क भरून पुनर्नोंदणी त्यापुढील दोन वर्षांकरिता करता येईल. ही पुनर्नोंदणी फक्त एकदाच करता येईल. (पुनर्नोंदणी कालावधी प्रथम नोंदणी कालावधीची मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून मोजण्यात येईल.

माध्यम

या शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असेल. त्यामुळे पुरवण्यात येणारे सर्व अध्ययन–साहित्य मराठी माध्यमातून पुरवण्यात येईल. मात्र ज्या विद्यार्थ्यांना उत्तरे लिहिण्यासाठी हिंदी वा इंग्रजी माध्यमांचा वापर करावयाचा असेल त्यांना तशी परवानगी देण्यात येईल.

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(अ) शिक्षणकांना संगणक आणि एम.एस. वर्डची ओळख करून देणे.

(आ) शिक्षकांमध्ये विन्डोज एन्व्हिरोन्मेंट वापरण्याच्या क्षमता विकसित करणे.

(इ) आंतरजाल वापरण्याच्या क्षमता शिक्षकांमध्ये विकसित करणे.

(ई) शिक्षकांमध्ये एम.एस. एक्सेल व एम.एस. पॉवरपॉईंट वापराच्या क्षमता विकसित करणे.

या शिक्षणक्रमांतर्गत एकूण चार अभ्यासक्रम आहेत.

अ.क्र.	*अभ्यासक्रमाचे शीर्षक*	*संकेतांक*
१	शिक्षकांसाठी संगणक व एम.एस. वर्ड	EDU 051
२	शिक्षकांसाठी विन्डोज एन्व्हिरॉन्मेंट	EDU 052
३	शिक्षकांसाठी आंतरजाल	EDU 053
४	शिक्षकांसाठी एम.एस. एक्सेल व एम.एस. पॉवरपॉइंट	EDU 054

प्रात्यक्षिक कार्ये

(१) शिक्षकांसाठी संगणक, एम.एस. वर्ड व विन्डोज एन्व्हिरॉन्मेंट — ०६ प्रात्यक्षिके

(२) शिक्षकांसाठी आंतरजाल, एम.एस. एक्सेल व एम.एस. पॉवरपॉईंट — ११ प्रात्यक्षिके

श्रेयांक

या शिक्षणक्रमाचा एकूण कालावधी सहा महिन्यांचा राहील. या दरम्यान एकूण सहा संपर्कसत्रे घेण्यात येतील. प्रतिदिन सहा तासिकांमध्ये ३६ तासिकांचे कार्य असेल. सर्व संपर्कसत्रे अभ्यासकेंद्रांच्या सोयीनुसार शनिवार–रविवार किंवा इतर सार्वजनिक सुट्ट्यांच्या दिवशी आयोजित करण्यात येतील.

संपर्कसत्रे

(१) उद्‌बोधन सत्र – एक दिवस

(२) मुख्य संपर्कसत्र – चार दिवस (विभागून)

(३) अंतिम संपर्कसत्र – एक दिवस

अध्ययनार्थींची संपर्कसत्रातील उपस्थिती किमान ५०% असणे अनिवार्य असेल. अध्ययनार्थी एखाद्या संपर्कसत्रास अनुपस्थित राहिल्यास त्यास रु. १००/– प्रतिदिन दंड शुल्क भरून अभ्यासकेंद्राच्या सोयीनुसार एखाद्या रविवारी अथवा इतर सुट्टीच्या दिवशी ते संपर्कसत्र पूर्ण करावे लागेल.

अभ्यासकेंद्रावर सर्व प्रात्यक्षिके पूर्ण केल्याशिवाय अध्ययनार्थीला अंतिम परीक्षेला बसण्याची परवानगी मिळणार नाही.

४.३ प्रवेश प्रक्रिया

सदर शिक्षणक्रम खालील पात्रता असणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस पूर्ण करता येईल.

प्रवेश पात्रता

(१) किमान बारावी उत्तीर्ण आवश्यक.

(२) शिक्षणसंस्थेत सेवेत असणे आवश्यक.

आपल्या घरी संगणक व इंटरनेट उपलब्ध असेल तर या बाबींचा उपयोगच होईल. परंतु या गोष्टी बंधनकारक नाहीत. एम.एस.सी.आय.टी. पूर्ण केलेल्या अध्ययनार्थींना काही प्रात्यक्षिकांमधून सूट दिली जाईल. या बाबी अनिवार्य नाहीत परंतु या पात्रता असल्यास उपयोग होईल.

एकूण जागा

प्रत्येक अभ्यासकेंद्रावर किमान ४० व कमाल ५० अध्ययनार्थींना प्रवेश देण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार केंद्रांची संख्या वाढविण्यात येईल.

४.४ शिक्षणक्रम शुल्क

सदर शिक्षणक्रमाचे शुल्क पुढील तपशिलानुसार आकारले जाईल.

अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु. ११३५/-
विद्यापीठ शुल्क	रु. १७६५/-
एकूण शिक्षणक्रम शुल्क	**रु. २९००/-**

०१. **वरील शुल्काव्यतिरिक्त जादा शुल्क देऊ नये. जादा शुल्क दिल्यास त्यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही** याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

०२. **विद्यापीठ शुल्काची रक्कम विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या बँकेतच चलनाद्वारे भरावी. चलनाच्या ३ प्रतींपैकी एक प्रत (A) बँक ठेवून घेईल. एक प्रत (B) विद्यार्थ्याने प्रवेश-अर्जासोबत जोडावी. एक प्रत (C) स्वत:जवळ ठेवावी. बँक सेवाशुल्क चलनात नमूद केलेले असल्यास ते भरावे लागेल. तसेच प्रवेश-अर्जाची झेरॉक्स प्रत स्वत:जवळ जतन करावी.**

०३. **अभ्यासकेंद्र शुल्काची रक्कम विद्यार्थ्याने अभ्यासकेंद्रावर जमा करावी व पावती घ्यावी.**

प्रवेश-अर्ज कसा भरावा

ह्या पुस्तिकेतील प्रवेश-अर्ज विद्यापीठातील सर्व शिक्षणक्रमांचा विचार करून तयार केलेला असल्याने त्यातील काही भाग सदर प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमास लागू नाही. त्यामुळे बारकाईने वाचून अर्ज भरावा.

४.५ मूल्यमापन प्रक्रिया

एकूण गुण - ४००

अंतर्गत गुण - ३००

अ.क्र.	अभ्यासक्रम	स्वाध्याय	प्रात्यक्षिक	एकूण
१.	शिक्षकांसाठी संगणक व एम.एस. वर्ड	१०	४०	५०
२.	शिक्षकांसाठी विन्डोज एन्व्हिरॉन्मेंट	१०	४०	५०
३.	शिक्षकांसाठी आंतरजाल	२०	८०	१००
४.	शिक्षकांसाठी एम.एस. एक्सेल व एम.एस. पॉवर पॉइंट	२०	८०	१००
	एकूण	६०	२४०	३००

बहि:स्थ गुण - १००

अ.क्र.		अभ्यासक्रम	तपशील	एकूण
१.	प्रात्यक्षिक कार्य	१	१ प्रात्यक्षिके x २ परीक्षक (अंतर्गत व बहि:स्थ) x ५ गुण	१०
		२	१ प्रात्यक्षिके x २ परीक्षक (अंतर्गत व बहि:स्थ) x ५ गुण	१०
		३	२ प्रात्यक्षिके x २ परीक्षक (अंतर्गत व बहि:स्थ) x ५ गुण	२०
		४	२ प्रात्यक्षिके x २ परीक्षक (अंतर्गत व बहि:स्थ) x ५ गुण	२०
			एकूण ६ प्रात्यक्षिके	**६०**
२.	तोंडी परीक्षा	सर्व अभ्यासक्रम एकत्रित	अंतर्गत बहि:स्थ	२० २०
			एकूण	**४०**
			एकूण	**१००**

अंतिम परीक्षेसाठी पात्रतेच्या अटी

(१) शिक्षणक्रमाच्या सर्व संपर्कसत्रांना उपस्थित राहून सर्व प्रात्यक्षिक कार्ये व लघु स्वाध्याय पूर्ण केलेले असणे गरजेचे आहे.

(२) संपर्कसत्राच्या प्रत्येक दिवसाच्या अनुपस्थितीचा दंड रु. २००/- प्रमाणे भरल्याशिवाय अंतिम परीक्षेस बसता येणार नाही.

(३) सर्व संपर्कसत्रांत मिळून ८०% उपस्थिती अनिवार्य आहे.

उत्तीर्णतेचे नियम

(१) सर्व स्वाध्याय मिळून अध्ययनार्थीला किमान ५०% गुण आवश्यक असतील.

(२) सर्व प्रात्यक्षिकांत मिळून प्रत्येक अध्ययनार्थीला किमान ५०% गुण आवश्यक असतील.

(३) प्रत्येक स्वाध्यायात व प्रत्येक प्रात्यक्षिकात प्रत्येकी किमान ४०% गुण आवश्यक असतील.

(४) सर्व स्वाध्याय व सर्व प्रात्यक्षिके पूर्ण करणे आवश्यक असेल.

(५) 'प्रात्यक्षिक कार्य' परीक्षेत किमान ५०% गुण आवश्यक असतील.

(६) 'तोंडी परीक्षेत' किमान ५०% गुण आवश्यक असतील.

(७) एखाद्या स्वाध्याय आणि/किंवा प्रात्यक्षिकांत पहिल्या प्रयत्नात प्रत्येकी ४०% पेक्षा कमी गुण मिळाल्यास शिक्षणक्रमाच्या कालावधीतच जास्तीत जास्त दोन वेळा गुणांत सुधारणा करण्याची संधी दिली जाईल.

(८) कृपांक गुणांचे नियम विद्यापीठाने वेळोवेळी निर्धारित केलेल्या नियमांनुसार असतील.

श्रेणी

गुण	श्रेणी	
७४%	O	विशेष प्रावीण्यासह
६०–७४%	A	प्रथम वर्ग
५०–५९%	B	द्वितीय वर्ग
४०–४९%	C	तृतीय वर्ग
< ४०%	D	अनुत्तीर्ण

४.६ अभ्यासकेंद्र

C35 : Certificate Programme in ICT for School Practices

S.N.	*Region*	*Study Centre*		*Communication Details*				
		Code	*District and Name*	*Director*		*Coordinator*		*College*
				Name	*Contact No.*	*Name No.*	*Contact No.*	*e-mail ID of College*
1	Nagpur	4501 A	Wardha Govt. B.Ed. College	Dr. C.V. Bhusari	07152-243804	Dr. D.B. Punase	07152-243804	swavalambibed@rediffmail.com
2	Nagpur	44334A	Yashodabai Khare Adyapak Vidyalay Seva Sadan Society Seetabardi, North Ambazari Road, Nagpur - 440 010			Gopal Kothapale	0712-2539503	
3	Nanded	8416 A	Latur (Shirur-Tajband) Vasantrao Naik College of Education	Shri. Patil	9423721656	Shankar Lade	02381-220290	vnbed_2006@rediffmail.com
4	Mumbai	35264	Thane Dnyanaganga Education Trust's College of Borivade, Vadivali Naka, Ghodbandar Road, Thane (W), Thane - 400 601					dgets_College@yahoo.co.in
5	Nashik		Nandurbar College of Education, Tal. Nandurbar - 12	Dr. M.S. Raghuwanshi	9823344259	K.S. Choudhary	9881036232	
6	Nashik		Dhule Jawahar Shikshan Prasarak Sanstha's College of Education, Gartad, Dhule - 424311	Dr. Pramila Patil	9422768251	Shekhar Patil	9422237593	

५. आशययुक्त अध्यापन पद्धती (C36) : शिक्षणक्रमाविषयी

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(अ) बी.एड. किंवा बी.पी.एड. पात्रताधारक अध्यापकांना व अधिव्याख्यात्यांना त्यांच्या आवडीच्या शालेय विषयात अतिरिक्त अशा तिसऱ्या आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचा अभ्यास करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.

(आ) शिक्षकांना व अधिव्याख्यात्यांना त्यांच्या आवडीच्या शालेय विषयातील अध्यापन पद्धतीच्या आशयाची समृद्धी व एकात्मीकरण करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.

(इ) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील, विद्यालयातील व शारीरिक शिक्षण महाविद्यालयातील अधिव्याख्यात्यांना आवश्यक अशा विशिष्ट अध्यापन पद्धतीचे ज्ञान, कौशल्ये वद्धिंगत करून देणे.

(ई) शाळेतील शिक्षकांना विविध विषयांचे अध्यापन करावे लागते, त्यासाठी त्यांना सक्षम करणे.

५.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

(१) या शिक्षणक्रमासाठी एका शालेय विषयाच्या आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे अध्ययन करणे अपेक्षित आहे.

(२) किमान कालावधी एक वर्षे

(३) एकूण श्रेयांक – १२

(४) एकूण अध्ययन तास ३६० ते ३९०

(५) एकूण गुण १५०

(अ) अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्य – १०० गुण

(आ) सैद्धांतिक लेखी परीक्षा – ५० गुण

(६) अध्ययनार्थीनी मराठी, हिंदी, संस्कृत, इंग्रजी, इतिहास, भूगोल, अर्थशास्त्र, हिशेबशास्त्र, गणित व विज्ञान या आणि विद्यापीठांनी शिक्षणक्रमास समाविष्ट केलेल्या नवीन विषयांपैकी (NCTE च्या नवीन नियमाप्रमाणे) एका विषयाचा अभ्यास करणे आवश्यक आहे.

शिक्षणक्रम मूल्यमापन व योजना प्रात्यक्षिक कार्ये(अ)

(अ) प्रात्यक्षिक कार्ये

(०१) निवडलेल्या शालेय विषयासाठी शैक्षणिक साधननिर्मिती	१० गुण
(०२) आशययुक्त अध्यापन पद्धती कृतिसत्र अहवाल लेखन	१० गुण
(०३) पाठ टाचणे (सहा) *(आ.अ.प. नुसार ३ व नवीन पद्धतीनुसार ३)*	१० गुण
(०४) अभिरूप पाठ (तीन) *(आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार २)*	०५ गुण
(०५) यू.जी.सी. अर्हताप्राप्त तज्ज्ञ निरीक्षणाखाली पाठ (चार) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)*	१५ गुण
(०६) ज्येष्ठ शिक्षक निरीक्षित पाठ (चार) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)*	१० गुण
(०७) अभ्यासकेंद्रावरील चाचणी पाठ (एक)	२० गुण
(०८) स.प.स. पाठ (तीन) *(आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार २)*	०५ गुण
(०९) स्वयं-मूल्यमापन (पाच) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार ३)*	०५ गुण
(१०) सलग पाठ (तीन) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार १)*	०५ गुण
एकूण गुण (प्रात्यक्षिक कार्ये)	१०० गुण
(आ) अंतिम लेखी परीक्षा	५० गुण
एकूण	**१५० गुण**

उत्तीर्णतेचे नियम

(१) सैद्धांतिक भागात यशस्वीपणे उत्तीर्ण होण्यासाठी निवडलेल्या शालेय विषयाच्या अंतिम लेखी परीक्षेत ५०% गुण प्राप्त करणे आवश्यक आहे.

(२) अंतर्गत प्रात्यक्षिक भागात यशस्वीरित्या उत्तीर्ण होण्यासाठी किमान ५०% गुण प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.

(३) सैद्धांतिक व अंतर्गत प्रात्यक्षिक भागात स्वतंत्रपणे उत्तीर्ण झाल्यावरच अध्ययनार्थीना एकत्रित श्रेणी/वर्ग देऊन उत्तीर्ण म्हणून घोषित केले जाईल.

गुण	*श्रेणी*	*वर्ग*
७५% पेक्षा अधिक	ओ	प्रथम वर्ग विशेष प्रावीण्यासह
६०% ते ७४% पर्यंत	ओ	प्रथम
५०% ते ५९% पर्यंत	बी	द्वितीय

५.२ प्रवेश प्रक्रिया

प्रवेश पात्रता

(अ) बी.एड./बी.पी.एड./डी.एच.ई. पदवी प्राप्त शिक्षक/अधिव्याख्याते/ शैक्षणिक व्यक्ती ह्या शिक्षणक्रमास प्रवेशासाठी पात्र आहेत.

(आ) प्रवेशपात्र उमेदवारांना मुक्त विद्यापीठाने नियुक्त केलेल्या प्रवेश समितीने निश्चित केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर सर्व प्रात्यक्षिके कामे पूर्ण करावी लागतील.

(इ) एका अभ्यासकेंद्रावर किमान ३५ कमाल ५० अध्ययनार्थींना प्रवेश मिळेल.

(ई) अध्ययनार्थींनी आवश्यक तेवढे शैक्षणिक शुल्क प्रवेशाच्या वेळी भरणे आवश्यक आहे. हे शुल्क परत केले जाणार नाही.

(उ) या शिक्षणक्रमास सेवेत नसलेल्या पण प्रात्यक्षिक कार्याची पूर्तता जवळच्या शाळेत करून घेण्याबाबत मुख्याध्यापकांचे हमीपत्र सादर करणाऱ्या आणि बी.एड. अथवा बी.पी.एड. उत्तीर्ण असलेल्या उमेदवारासही प्रवेशासाठी पात्र समजण्यात येईल.

५.३ कालावधी

(१) या शिक्षणक्रमाची कालमर्यादा किमान एक वर्षे आहे. प्रात्यक्षिक कार्यासाठी मे महिन्यात २१ दिवसांचे संपर्कसत्र निश्चित केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर विद्यार्थ्यांनी उपस्थित राहणे आवश्यक आहे. त्यानंतर अंतिम परीक्षेपूर्वी चाचणी पाठासाठीही अभ्यासकेंद्रावर उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे.

(२) आशययुक्त अध्यापन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची (शालेय विषय) नोंदणी मर्यादा प्रवेश घेतल्यानंतर दीड वर्षांपर्यंत असेल. त्यानंतर अध्ययनार्थीला शिक्षणक्रमाचे संपूर्ण शुल्क भरून पुनर्नोंदणी करावी लागेल. अशा प्रकारची पुनर्नोंदणी फक्त एकदाच करता येईल.

माध्यम

आशययुक्त अध्यापन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमासाठी (शालेय विषय) पुरविण्यात येणारे सर्व शैक्षणिक साहित्य हिंदी व इंग्रजी विषय आ.अ.प. वगळून मराठी माध्यमातूनच तयार केलेले आहे. मात्र अध्ययनार्थींच्या सोयीसाठी उत्तरलेखन व अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्यासाठी हिंदी/इंग्रजी या दोन्ही माध्यमांचा वापर करता येईल. यासाठी विद्यापीठाकडून कुठलेही अध्ययनसाहित्य उपलब्ध होणार नाही.

५.४ शिक्षणक्रम शुल्क

अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु.१७७५/-
विद्यापीठ शुल्क	रु.२६७५/-
एकूण शिक्षणक्रम शुल्क	**रु.४४५०/-**

शिक्षणक्रम संपर्कसत्र उपस्थिती

(१) या शिक्षणक्रमासाठी मे महिन्यात २१ दिवसांचे एक संपर्कसत्र आयोजित करण्यात येते. त्यासाठी अध्ययनार्थीला स्वखर्चाने अभ्यासकेंद्रावर उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे. ह्या सत्रात किमान ८०% उपस्थिती अनिवार्य आहे.

(२) संपर्कसत्राला उपस्थित राहताना आपल्या शालेय विषयाची १ते १२ वी पर्यंतची शालेय पुस्तके व त्या त्या विषयाचा स्तरानुसार (प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक) अभ्यासक्रम अध्ययनार्थींनी सोबत आणणे अनिवार्य असेल.)

(३) मुक्त विद्यापीठाने तयार केलेल्या सर्व अध्ययन पुस्तकांचा संच व इतर अभ्याससाहित्य अभ्यासकेंद्रावरच देण्यात येईल.

स्वयं-अध्ययनासाठी अध्ययन साहित्य

(१) आशययुक्त अध्यापन पद्धती मूलभूत.

(२) आपण निवडलेल्या विशिष्ट आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे पुस्तक (मराठी/हिंदी/संस्कृत/इंग्रजी/गणित/विज्ञान/इतिहास/ भूगोल/अर्थशास्त्र/हिशेबशास्त्र).

(३) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे मूलभूत व दहा अध्यापन पद्धतींची दहा अशी एकूण ११ पुस्तके.

(४) पाठ निरीक्षण पुस्तिका.

(५) प्रात्यक्षिक कार्य फाईल.

(६) पाठनिरीक्षण नोंदवही.

(७) आशययुक्त अध्यापन पद्धती कार्यपुस्तिका भाग १ व २.

(८) प्रात्यक्षिक कार्यपुस्तिका.

(९) विद्यार्थी मार्गदर्शिका.

शिक्षणक्रम मूल्यमापन व योजना प्रात्यक्षिक कार्ये

(अ) प्रात्यक्षिक कार्ये

(०१) निवडलेल्या शालेय विषयासाठी शैक्षणिक साधननिर्मिती.	१० गुण
(०२) आशययुक्त अध्यापन पद्धती कृतिसत्र अहवाल लेखन	१० गुण
(०३) पाठ टाचणे सहा (आ.अ.प. नुसार ३ व नवीन पद्धतीनुसार ३)	१० गुण
(०४) अभिरूप पाठ ३ (आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार १)	५ गुण
(०५) यू.जी.सी. अर्हताप्राप्त तज्ज्ञ निरीक्षणाखाली पाठ ४ (आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)	१५ गुण
(०६) ज्येष्ठ शिक्षक निरीक्षित पाठ ४ (आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)	१० गुण
(०७) अभ्यासकेंद्रावरील अंतिम चाचणी पाठ १	२० गुण
(०८) स.प.स. पाठ ३ (आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार २)	५ गुण
(०९) स्वयं-मूल्यमापन ५ (आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार १)	५ गुण
(१०) सलग ३ पाठ (आ.अ.प. नुसार २ इतर ३)	५ गुण
(११) पाठ निरीक्षण १० पाठ	५ गुण
अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्याचे एकूण	१०० गुण
(आ) अंतिम लेखी परीक्षा	५० गुण
एकूण १५० गुण	

५.५ अभ्यासकेंद्र

अमरावती विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
०१.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय रामदास पेठ, अकोला ☎ (०७२४) २४३३७६५	११२१A
०२.	छबुताई डहाके शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय कारंजा (लाड), जि. वाशिम ☎ (०७२५६) २२३६१२	१५०४A
०३.	शिवाजी शिक्षण संस्थेचे शिवाजी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, शिवाजीनगर डॉ. पंजाबराव देशमुख चौक अमरावती - ४४४ २१४ ☎ (०७२१) २६६२१४२	१२५०A
०४.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय चिखली रोड, बुलढाणा - ४४३ ००१ ☎ (०७२६२) २४७०६२	१३०२A
०५.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय गोधनी रोड, उमरसरा यवतमाळ - ४४५ ००१ ☎ (०७२३२) २४४३४२	१४०४A

औरंगाबाद विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
०६.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय स्टेशन रोड, औरंगाबाद ☎ (०२४०) २३३४८४० ई-मेल : रिशसीशरऽरसव२.पर्शी.ळप	२१०१A
०७.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय अंबाजोगाई, जि. बीड - ४३१ ५१७ ☎ (०२४४६) २४७०५६	२२०३A
०८.	मत्सोदरी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन मत्सगड, जालना - ४३१ २०४ ☎ : (०२४८२) २३५९३७	२३०३A
०९.	स्वामी विवेकानंद संस्थेचे कॉलेज ऑफ ए ज्युकेशन, उस्मानाबाद - ४१३ ५०१ ☎ (०२४७२) २२२०५८	२६०१A

मुंबई विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
१०.	चेंबूर सर्वंकष शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय रामकृष्ण चेंबूर मार्गसमोर, चेंबूर नाका चेंबूर, मुंबई - ४०० ०७१ Email : cssm_college@hotmail.com ☎ (०२२) २५२२१४३९	३१०२A
११.	सेकंडरी ट्रेनिंग कॉलेज ऑफ एज्युकेशन ३, महापालिका मार्ग, धोबीतलाव मेट्रो सिनेमा, मुंबई - ४०० ००१ ☎ (०२२) २२६२००५०	३११३९
१२.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय पुणे-मुंबई हायवे, पनवेल जि. रायगड - ४१० २०६ ☎ (०२२) २७४५३०००	३२१३A
१३.	सेवासदन कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सेंट्रल हॉस्पिटलसमोर, सेवासदन मार्ग उल्हासनगर, जि. ठाणे - ४२१ ००१ ☎ (०२५१) २५४५५६५ ई-मेल : seva_sadn_unr@hotmail.com	३५०१A

नागपूर विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
१४.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय भंडारा - ४४१ ९०४ ☎ : (०७१८४) २५२३८६ ई-मेल : principal56801@yahoo.com	४१०२A
१५.	पुंजाभाई पटेल कॉलेज ऑफ एज्युकेशन डॉ. आंबेडकर वार्ड, गोंदिया - ४४१६०१ ☎: (०७१८२) २२२५०८,२३१६९८ ई-मेल : ppcegonbhv@sancharnet.in	४१०४A
१६.	जनता कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सिव्हिल लाईन्स, चंद्रपूर - ४४२ ४०१ ☎ :(०७१७२) २५८७२२, २५५२९२ ई-मेल : jecbed@nagpur.net.in	४२२०A

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
१७.	शिवाजी एज्युकेशन सोसायटीचे एस. एन. गंगुवार कॉलेज ऑफ एज्युकेशन गडचिरोली - ४४२ ६०५ ☎ (०७१३२) २३३४५३ ई-मेल : nsgbed@nagpur.net.in	४३०२A
१८.	राधिका अध्यापक महाविद्यालय नवोदय विद्यालय बिल्डिंग, राजीवनगर सोमलवाडा, नागपूर - ४४० ०२५ ☎ (०७१२) २२९१६८२ ई-मेल : radhikabedcollege@nagpur.com	४४८४A
१९.	स्वावलंबी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन वर्धा - ४४२ ००१ ☎ (०७१५२) २४३८०४	४५०१A

नाशिक विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
२०.	विद्याप्रतिष्ठानचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन केडगाव देवी रोड अहमदनगर - ४१४ ००१ ☎ (०२४१) २५५१४२० ई-मेल : vpsce@rediffmail.com	५११६A
२१.	धुळे एज्युकेशन सोसायटीचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, डॉ. लोहिया मार्ग एस. आर. पी. कॅम्पजवळ धुळे - ४२४ ००१ ☎ (०२५६२) २३८०४२	५२०१A
२२.	खान्देश एज्युकेशन सोसायटीचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, एम. जे. कॉलेज परिसर जळगाव - ४२५ ००१ ☎ (०२५७) २२३४१८७	५३१०A
२३.	एन.डी.एम.व्ही.पी.चे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, के.टी.एच.एम. कॉलेज कँपस गंगापूर रोड, नाशिक - ४२२ ००२ ☎ (०२५३) २५७१५४२ ई-मेल : coednsk_nsk@sancharnet.in	५४०१A
२४.	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय नंदुरबार ☎ (०२५६४) २२२५०८	५५०७A

पुणे विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
२५.	विद्याप्रतिष्ठानचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन एम.आय.डी.सी. (रेसी. झोन), भिगवण रोड बारामती, जि. पुणे ☎ (०२११२) २४३७६२ ई-मेल : priyanka98@eth.net ई-मेल : sarojvirkar@eth.net	६२६२A
२६.	आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन कँप, सातारा - ४१५ ००१ ☎ (०२१६२) २३१२५७	६४०१A
२७.	दयानंद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सोलापूर - ४१३ ००२ ☎ (०२१७) २३७३२३७ ई-मेल : spr_dces@sancharnet.in	६५०२A

कोल्हापूर विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
२८.	आचार्य जावडेकर अध्यापक महाविद्यालय गारगोटी, जि. कोल्हापूर ☎ (०२३२४) २२००७९	७५१५A
२९.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय बोर्डिंग रोड, रत्नागिरी - ४१५ ६१२ ☎ (०२४५२) २२४६५०	७३०१A
३०.	सांगली शिक्षण संस्थेचे एस.पी.एस. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, राजवाडा सांगली - ४१६ ४१६ ☎ (०२३३) २३७३८४८	७२५४A
३१.	शिक्षण विकास मंडळाचे श्री. एस. के. पंतवालावलकर कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, देवगड, जि. सिंधुदुर्ग ☎ (०२३६४) २६२१९४ ई-मेल : skpc@goatelecom.com	७४०३A

नांदेड विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
३२.	वसंतराव नाईक अध्यापक महाविद्यालय शिरूर ताजबंद, ता. अहमदपूर जि. लातूर ☎ (०२३८१) २२०२९० ई-मेल : vnbed@yahoo.com	८४१६A
३३.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय नांदेड - ४३१ ६०१ ☎ (०२४६२) २२९३२८	८५०२A
३४.	प्रियदर्शिनी सेवा संस्थेचे डॉ. शंकरराव सातव शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, कळमनुरी जि. हिंगोली - ४३१७०२ ☎ (०२४५५) २२००३७	८८१०A
३५.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय, जिंतूररोड परभणी ☎ (०२४५२) २२४००१५	८७०२A

उत्तीर्णतेचे नियम

(१) सैद्धांतिक भागात यशस्वीपणे उत्तीर्ण होण्यासाठी निवडलेल्या शालेय विषयाच्या अंतिम लेखी परीक्षेत ५०% गुण प्राप्त करणे आवश्यक आहे.

(२) अंतर्गत प्रात्यक्षिक भागात यशस्वीरित्या उत्तीर्ण होण्यासाठी किमान ५०% गुण प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.

(३) सैद्धांतिक व अंतर्गत प्रात्यक्षिक भागात स्वतंत्रपणे उत्तीर्ण झाल्यावरच अध्ययनार्थींना एकत्रित + श्रेणी + वर्ग देऊन उत्तीर्ण म्हणून घोषित केले जाईल.

गुण	श्रेणी	वर्ग
७५% पेक्षा अधिक	ओ	प्रथम श्रेणीत विशेष प्रावीण्यासह
६०% ते ७४% पर्यंत	ए	प्रथम
५० ते ५९% पर्यंत	बी	द्वितीय

वरील गुणपत्रिकेत एकत्रित गुण, त्याची श्रेणी व वर्ग यांचीही नोंद केली जाईल.

६. मूल्यशिक्षणाची मूलतत्त्वे (C34) : शिक्षणक्रमाविषयी

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(अ) मूल्यशिक्षणासंदर्भात शिक्षण घेण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.

(ब) समाजात मूल्यसंक्रमणाचे कार्य करण्यासाठी समक्ष तज्ज्ञ तयार करणे.

(क) शिक्षकांना मूल्यशिक्षण देण्यासाठी समर्थ करणे.

६.१ शिक्षणक्रम संरचना

- श्रेयांक : १२
- अभ्यासतास : ३९० तास (एक तास = ६० मिनिटे)
- संपर्कसत्र : ११ दिवस
- अभ्यासविषय : (१) नैतिक सक्षमता
(२) सौंदर्य, ज्ञान संक्रमण
- प्रात्यक्षिके : (१) प्रोजेक्ट
(२) सैद्धांतिक भागाशी संबंधित प्रात्यक्षिके

६.२ प्रवेश प्रक्रिया

(अ) प्रवेश निवड पात्र व्यक्तींना प्रथम येणाऱ्यास प्रवेश या तत्त्वावर एका केंद्रावर कमाल ४० विद्यार्थी घेण्यात येतील.

(ब) किमान १८ वर्षे वय पूर्ण असणे अनिवार्य.

६.३ प्रवेश पात्रता

(अ) १२ वी उत्तीर्ण अनिवार्य, (ब) पूर्वपरीक्षा उत्तीर्ण अनिवार्य

६.४ कालावधी : १ वर्षे

६.५ माध्यम : मराठी

६.६ शिक्षणक्रम शुल्क

अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु.६१५/-
विद्यापीठ शुल्क	रु.४८५/-
बहाई अकादमी	रु.४५०/-
एकूण	**रु.१५५०/-**

६.७ संपर्कसत्र उपस्थिती

(अ) या शिक्षणक्रमासाठी ऑगस्ट ४ दिवस सप्टेंबर महिन्यात ५ दिवस ऑक्टोबर/नोव्हेंबर २ दिवस अशी तीन संपर्कसत्रे आयोजित करण्यात येतील. त्यासाठी अध्ययनार्थीने अभ्यासकेंद्रावर उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे. एकूण ८०% उपस्थिती असणारे विद्यार्थीच अंतिम परीक्षेस पात्र ठरतील.

(ब) संपर्कसत्राला उपस्थित राहताना विद्यापीठाकडून पुरविलेले सर्व अभ्याससाहित्य बरोबर आणणे अनिवार्य असेल.

(क) अनुपस्थित विद्यार्थ्यांना प्रत्येक दिवसाला रुपये १००/- याप्रमाणे पुर्नशुल्क भरून संपर्कसत्र पूर्ण करता येईल.

स्वयं अध्ययन साहित्य

- नैतिक सक्षमता पुस्तक
- सौंदर्य, ज्ञान संक्रमण पुस्तक
- कार्यपुस्तिका
- प्रोजेक्ट बुकलेट

६.८ मूल्यमापन पद्धती

(अ) या शिक्षणक्रमाची अंतिम परीक्षा ३०० गुणांची असेल.

(ब) या शिक्षणक्रमात दोन अभ्यासविषय असून प्रत्येक विषयाच्या प्रात्यक्षिक कार्याला ५० गुण याप्रमाणे दोन विषयांचे १०० गुण असतील. त्यात ५०% गुण उत्तीर्णतेसाठी अनिवार्य असतील.

(क) या शिक्षणक्रमाला १०० गुणांचे प्रोजेक्ट वर्क असेल. त्यात ५०% गुण प्राप्त करणे उत्तीर्णतेसाठी अनिवार्य असेल.

(ड) अंतिम परीक्षा म्हणून केवळ संयुक्त मौ. परीक्षा घेण्यात येईल. त्यास १०० गुण असतील. पैकी ५०% गुण प्राप्त उत्तीर्णतेसाठी अनिवार्य असतील. मौखिक परीक्षेसाठी विद्यापीठ मान्य त्रिसदस्य समिती असेल. त्यात मुक्त विद्यापीठ प्रतिनिधी एक + बहाई अकादमी प्रतिनिधी एक व अभ्यासकेंद्र प्रतिनिधी एक असे सदस्य असतील. तिघे मिळून प्रात्यक्षिक कार्य, प्रोजेक्ट व सैद्धांतिक विषय यावर आधारित मौखिक परीक्षा होतील. प्रत्येक सदस्य १०० पैकी गुण देतील. नंतर त्या तिघांची सरासरी करून १०० पैकी गुण करून सदर मार्क निकालासाठी परीक्षा विभागाकडे सादर करतील.

६.९ उत्तीर्णतेचे नियम

प्रत्येक घटकात किमान ५०% गुण प्राप्त करणे अनिवार्य असेल.

६.१० श्रेणी

विद्यार्थ्यांना प्राप्त गुणांचे पुढीलप्रमाणे श्रेणीत रूपांतर करण्यात येईल.

अ.क्र.	गुण	श्रेणी	शेरा
१	७५% किंवा त्यापेक्षा	O श्रेणी	विशेष प्रावीण्य
२	६०% ते ७४.९९%	A श्रेणी	प्रथम श्रेणी
३	५०% ते ५९.९९%	B श्रेणी	द्वितीय श्रेणी
४	५०% पेक्षा कमी	C श्रेणी	तृतीय श्रेणी

६.११ अभ्यासकेंद्रे

यापूर्वी प्रथम तुकडीसाठी पायलट बॅच असेल ज्यासाठी अभ्यासकेंद्र बहाई अकादम पंचगणी, ता. वाई, जि. सातारा हे असेल. पुढील वर्षी पायलट बॅच स्टडी नं.२ संपूर्ण महाराष्ट्रातून केंद्र मागणी अर्ज मागविण्यात येतील व प्रत्येक जिल्ह्याला सुरूवातीस किमान एक व नंतर कमाल दोन गरजेनुसार केंद्र वाढ करण्यात येईल.

७. नोंदणी प्रक्रिया

१. विद्यार्थ्यांनी माहिती पुस्तिका व प्रवेश अर्ज विद्यापीठाच्या वेबसाईटवरून Download करून घ्यावे.

२. माहितीपुस्तिका, प्रवेश-अर्ज व बँक चलन काळजीपूर्वक वाचल्यानंतरच प्रवेश अर्ज व चलन स्वतः भरावे.

३. प्रवेश-अर्ज आणि बँक चलन व्यवस्थित खाडाखोड न करता सुस्पष्ट अक्षरात भरावे.

४. प्रवेश-अर्जासोबत विहित प्रवेश शुल्काचे बँक चलन व पात्रतेसंबंधीची आवश्यक ती कागदपत्रे छायांकित सत्यप्रतीत (ॲटेस्टेड झेरॉक्स प्रत) जोडावीत.

५. प्रवेश-अर्ज खाडाखोड न करता इंग्रजीतच भरावा. त्यानंतर अभ्यास-केंद्राकडून तपासून सही शिक्का घ्यावा. **प्रवेश-अर्ज अभ्यासकेंद्रावर जमा करावा.** बँकेकडून विद्यार्थ्यांनी शुल्क भरलेल्या चलनाच्या दोन प्रती घेणे आवश्यक आहे. विद्यापीठाचे शुल्क कोणत्याही परिस्थितीत केंद्रसंयोजक / सहायक यांच्याकडे रोखीने देऊ नये, दिल्यास विद्यार्थी त्यास सर्वस्वी जबाबदार राहील.

६. बँकेकडून विद्यार्थ्यांनी घेतलेल्या चलनाच्या दोन प्रतींपैकी एक प्रवेश-अर्जासोबत जोडावी व एक स्वतःकडे ठेवावी. तसेच प्रवेश-अर्जाची झेरॉक्स प्रतही विद्यार्थ्याने स्वतःजवळ ठेवावी.

७. प्रवेश-अर्जाची नोंदणी महाराष्ट्र ज्ञान महामंडळ (MKCL) मार्फत संगणकीय प्रणालीद्वारे केली जाते. त्यामुळे प्रवेश अर्ज अचूक व पूर्ण भरण्याची जबाबदारी संबंधित विद्यार्थ्यावर राहील. तसेच प्रवेश-अर्ज व चलन तपासण्याची जबाबदारी अभ्यासकेंद्र संयोजकांची राहील.

८. विद्यापीठ शुल्काची रक्कम विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या बँकेतच चलनाद्वारे भरावी . चलनाच्या ३ प्रतींपैकी एक प्रत (A) बँक ठेवून घेईल. एक प्रत (B) विद्यार्थ्याने प्रवेश-अर्जासोबत जोडावी. एक प्रत (C) स्वत:जवळ ठेवावी. बँक सेवाशुल्क चलनात नमूद केलेले असल्यास ते भरावे लागेल. तसेच प्रवेश-अर्जाची झेरॉक्स प्रत स्वत:जवळ जतन करावी.

९. केंद्रसंयोजकांकडून अचूक व तपासलेले प्रवेश-अर्ज निर्धारित मुदतीत चलनासह फक्त अभ्यासकेंद्रावरच स्वीकारले जातील. प्रवेशाच्या अंतिम मुदतीनंतर बँकेत, अभ्यासकेंद्र, विभागीय केंद्र व विद्यापीठ मुख्यालयात कोणत्याही परिस्थितीत प्रवेश-अर्ज स्वीकारले जाणार नाहीत.

१०. विभागीय केंद्र / मुख्यालयात प्रवेश-अर्ज पोस्टाने / कुरियरने पाठवू नये. पाठविलेले प्रवेश-अर्ज स्वीकारले जाणार नाहीत. प्रवेश-अर्ज अभ्यासकेंद्रावरच जमा करावयाचे आहेत ह्याची नोंद घ्यावी.

११. प्रवेश-शुल्काची पावती अभ्यासकेंद्राकडून दिली जाणार नाही. बँकेचे चलन हीच पावती होय.

१२. विद्यार्थ्यांनी निवडलेले अभ्यासकेंद्र ज्या विभागीय केंद्रांतर्गत असेल त्याच अभ्यासकेंद्रातून प्रवेश-अर्ज व चलन भरून त्याच विभागातील अभ्यासकेंद्रावर जमा करावेत.

१३. अंतिम प्रवेश निश्चितीसाठी चौकशी अभ्यासकेंद्रावर विद्यार्थ्यांनी स्वतः करावयाची आहे. प्रवेश निश्चित झाल्याशिवाय परीक्षा देता येणार नाही.

१४. प्रवेश-अर्ज भरण्यापूर्वी विद्यार्थ्याने अभ्यासकेंद्रावर उपलब्ध असलेली व्हिडीओ सीडी पाहावी.

८. विभागीय केंद्रे

क्र.	विभाग	संपर्कासाठी पत्ता	दूरध्वनी
१.	**अमरावती**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे अमरावती विभागीय केंद्र व्ही. एम. व्ही. ते वलगाव रोड, पोस्ट व्ही. एम. व्ही. अमरावती ४४४ ६०४	(०७२१) कार्या : २५३१४४५ फॅक्स : २५३१४४४
२.	**औरंगाबाद**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे औरंगाबाद विभागीय केंद्र, द्वारा : सर्व्हे नं. ४१, सैनिकी मुलांच्या वसतिगृहाच्या पूर्वेस, नंदनवन कॉलनी, छावणी, औरंगाबाद ४३१ ००२	(०२४०) कार्या : २३७१०६६ फॅक्स : २३७१०८८
३.	**मुंबई**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे मुंबई विभागीय केंद्र द्वारा : जगन्नाथ शंकरशेठ म.न.पा.ची मराठी प्राथमिक शाळा दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ), नाना चौक, ग्रँट रोड (प.), मुंबई - ४०० ००७	(०२२) कार्या : २३८७४१८६ फॅक्स : २३८१३२५६
४.	**नागपूर**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे नागपूर विभागीय केंद्र रावबहादूर डी., लक्ष्मीनारायण बंगला, विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कँपस, रविनगर चौक, नागपूर - ४४० ००१	(०७१२) कार्या : २५५३७२४ फॅक्स : २५५३७२५
५.	**नाशिक**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे नाशिक विभागीय केंद्र, महानगरपालिकेची जुनी इमारत दुसरा मजला, नवीन पंडित कॉलनी नाशिक ४२२ ००२	(०२५३) कार्या : २३१७०६३ फॅक्स : २५७६७५६
६.	**पुणे**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे पुणे विभागीय केंद्र शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह, महानगरपालिकेची शाळा क्र. ५ (मुलांची), ६५४, सदाशिव पेठ हौदासमोर कुमठेकर मार्ग, पुणे ४११ ०३०	(०२०) कार्या : २४४९११०७ फॅक्स : २४४५७९१४
७.	**कोल्हापूर**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे कोल्हापूर विभागीय केंद्र शिवाजी विद्यापीठ परिसर पोस्ट ऑफीसजवळ, विद्यानगर कोल्हापूर ४१६ ००४	(०२३१) कार्या : २६०७०२२ फॅक्स : २६०७०२३
८.	**नांदेड**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे नांदेड विभागीय केंद्र द्वारा : स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ क्रीडा इमारत, नांदेड ४२१ ६०६	(०२४६२) कार्या : २३६७१८ फॅक्स : २३६७१८
९.	**कल्याण**	कै. खासदार प्रकाश परांजपे स्पर्धात्मक परीक्षा केंद्र कल्याण विभागीय केंद्र कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेची इमारत चंद्रभूषण प्लाझा, मिश्रा कंपाऊंड सहजानंद चौक, कल्याण (पं.) - ४२१ ३०१	(०२५१) २२०४०८६१९ मो.९३२३१०८०४०
१०.	**सोलापूर**	विभागीय संचालक मुक्त विद्यापीठाचे सोलापूर विभागीय केंद्र द्वारा : दयानंद महाविद्यालय, सोलापूर ४१३ ००२	९४२२२९२६७२

९. विद्यार्थी सहायता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना

■ विद्यार्थी सहायता

अल्प उत्पन्न गटातल्या हुशार विद्यार्थ्यांसाठी विद्यार्थी साहाय्य योजना विद्यापीठातर्फे राबविली जाते. त्यासाठी विद्यापीठाने १५ लाखांची तरतूद केली आहे. या योजनेखाली आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणक्रमासाठी असलेल्या शुल्कात ५०% सवलत देण्यात येते. त्यासाठी विद्यापीठाने विहित नमुना विकसित केला असून योग्य पात्रताधारक विद्यार्थ्यांना प्रवेश शुल्कात सवलत देण्यात येते.

■ विद्यार्थी कल्याण योजना

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी दरवर्षी क्रीडा व युवक महोत्सवांचे आयोजन करण्यात येते. तसेच विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी आविष्कार ही संशोधनात्मक स्पर्धाही घेण्यात येत असते.

■ क्रीडा महोत्सव

विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना खेळाचे मैदान मिळावे म्हणून विद्यापीठाने विभागीय व विद्यापीठ पातळीवर क्रीडा स्पर्धा सुरू केल्या आहेत. यातून खेळाडूंना राज्य व राष्ट्रीय स्तरावरील क्रीडा स्पर्धेत भाग घेता येतो. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या आंतरविद्यापीठीय अश्वमेध व ए. आय. यू. च्या क्रीडास्पर्धेतही खेळाडूंना भाग घेता येतो.

■ युवक महोत्सव

विद्यापीठाच्या कलावंत विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कलागुणांचे प्रदर्शन करता यावे म्हणून विद्यापीठाने विभागीय व केंद्रीय स्तरावर युवक महोत्सव सुरू केला आहे. यात वक्तृत्व स्पर्धा, एकांकिका, नृत्य संगीत, गायन यांसारख्या स्पर्धा घेण्यात येतात. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या इंद्रधनुष्य व ए.आय.यू. (भारतीय विद्यापीठ संघ) यांच्यातर्फे घेण्यात येणाऱ्या राष्ट्रीय युवक महोत्सवात कलावंत विद्यार्थ्यांना सहभाग घेता येतो.

■ आविष्कार

विद्यापीठ स्तरावरील विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी मा. राज्यपाल यांच्या कार्यालयातर्फे दरवर्षी आविष्कार ही संशोधनात्मक स्पर्धा घेण्यात येते. या आंतरविद्यापीठीय संशोधन महोत्सवातही मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना भाग घेता येतो. मुक्त विद्यापीठात संशोधन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी मुक्तविद्या नावाचे षण्मासिक प्रकाशित केले जाते.

■ संवादपत्रिका

राज्यभर पसरलेल्या मुक्त विद्यापीठाच्या लाखो विद्यार्थ्यांशी संपर्क साधण्यासाठी मुक्त विद्यापीठ संवादपत्रिका हे मासिक प्रकाशित केले जाते. विद्यार्थ्यांना उपयुक्त माहिती लेख, सूचना यांचा यात समावेश असतो. अध्ययनार्थ्यांमधील अभ्यासाची प्रेरणा व दूरशिक्षणाबाबत जागरूकता वाढविण्याचे कार्य ही पत्रिका करत असते. दरमहा १ तारखेस प्रकाशित करून वितरित केला जातो.

■ आभासी वर्ग

विद्यार्थ्यांना उपग्रहाच्या माध्यमातून शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून विद्यापीठाने अहमदाबाद येथील भारत सरकारच्या भारतीय अंतरिक्ष अनुसंधान संघटन (इस्रो) या संस्थेच्या मदतीने एज्युसॅट या उपग्रह वाहिनीद्वारा (सॅटेलाईट चॅनल) दूरशिक्षणाचा प्रकल्प सुरू केला आहे. या प्रकल्पांतर्गत राज्यात एकूण ४० व्हर्च्युअल लर्निंग सेंटर कार्यान्वित केलेली आहे. याद्वारे थेट संपर्कसत्रे घेण्यात येतात.

■ राष्ट्रीय सेवा योजना

पारंपरिक विद्यापीठांप्रमाणेच मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांसाठी राष्ट्रीय सेवा योजना सुरू करण्यात आली आहे.

१०. विशेष सूचना/संपर्कासाठी

महत्त्वाच्या सूचना

प्रस्तुत शिक्षणक्रमासाठी प्रशिक्षणार्थींनी पुढील महत्त्वाच्या सूचनांची नोंद घ्यावी.

(१) एकदा दिलेले अभ्यासकेंद्र बदलता येणार नाही.

(२) अध्ययनार्थीस संपूर्ण शिक्षणक्रम एकदा दिलेल्या अभ्यासकेंद्रावरच पूर्ण करावा लागेल.

(३) एकदा भरलेले शुल्क कोणत्याही कारणास्तव परत केले जाणार नाही.

(४) संपर्कसत्राचे वेळापत्रक अभ्यासकेंद्राकडून कळविले जाईल.

(५) दोन्ही संपर्कसत्रांना ७०% उपस्थिती अनिवार्य राहील.

संपर्कासाठी पत्ते

अध्ययनार्थींनी लेखी पत्रव्यवहार अभ्यासकेंद्रामार्फत पोस्टाने करावा.

(१) माहितीपुस्तिका व प्रवेश-अर्ज : विक्री व स्वीकृती
अभ्यासकेंद्र संचालक,
(य.च.म.मु.वि. ची शिक्षणक्रमाची सर्व अधिकृत अभ्यासकेंद्रे)

(२) ओळखपत्र, पावती, बोनाफाईड, प्रमाणपत्र, इत्यादी
अभ्यासकेंद्र संचालक/समन्वयक संबंधित अभ्यासकेंद्र

(३) नोंदणी, कायम नोंदणी क्रमांक, पत्ताबदल, इत्यादी
श्री. टी.एल. बोरसे
उपकुलसचिव
नोंदणी कक्ष, युनिट – १
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक – ४२२ २२२.
दूरध्वनी : ०२५३–२२३०११८

(५) पुस्तके, अध्ययन–साहित्य, इत्यादी
श्री. अनिल थोरात
भांडार अधिकारी
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक – ४२२ २२२.
दूरध्वनी : ०२५३–२२३०१०७

(६) परीक्षा, परीक्षा अर्ज, परीक्षा क्रमांक, निकाल, पदवी प्रमाणपत्र, इत्यादी
श्री. सुनील बर्वे
उपकुलसचिव,
परीक्षा कक्ष, युनिट – १
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक – ४२२ २२२.
दूरध्वनी : ०२५३–२२३०७१६

(७) मूल्यमापनाबाबत संपर्क :
श्री. सज्जन थूल
सहायक प्राध्यापक, मूल्यमापन विभाग

(८) शैक्षणिक प्रतिपालन व प्रवर्तन

- श्री. दयाराम डी. पवार
  सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
  यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
  भ्रमणध्वनी : ९६५७३६९६४८, ०२५३–२२३१७१४
- श्री. विजयकुमार पाईकराव
  सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा,
  यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
  भ्रमणध्वनी : ९४०३७७४५२९
- माधवी धारणकर
  सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
  यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
  भ्रमणध्वनी : ९४२०८८९९३४, (०२५३) २२३१७१४
- डॉ. कविता साळुंके
  सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
  यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
  भ्रमणध्वनी : ९८९०६३७१६२

नाशिक येथे विद्यापीठ मुख्यालयात यावयाचे असेल तर–

(१) नाशिक रोड रेल्वे स्थानकापासून सकाळी ९.०० वा शहर बस उपलब्ध.

(२) सी.बी.एस आणि अशोक स्तंभावरही शहर वाहतूक बस थांब्यावरून सकाळी ९.३० वा.

आपणास वरील वेळेशिवाय यावयाचे असेल तर–

(१) नाशिक रोड रेल्वेस्टेशनवरून पंचवटी सिटीबसमध्ये बसावे आणि अशोकस्तंभ स्टॉपवर उतरून गंगापूर गावाकडे जाणाऱ्या रिक्षा किंवा सिटीबसमध्ये बसावे. गंगापूरला स्टॉपवर उतरून मुख्यालयात येण्यासाठी ३० रुपयांची स्वतंत्र रिक्षा करावी किंवा २५ मिनिटे चालत यावे.

(२) सी.बी.एस.वरून येणाऱ्यांनीही अशोक स्तंभापर्यंत १० ते १२ मिनिटे चालत येऊन रिक्षा किंवा सिटीबसने गंगापूर गावापर्यंत यावे. त्यानंतर मुख्यालयात येण्यासाठी ३० रुपयांची स्वतंत्र रिक्षा करावी किंवा २५ मिनिटे चालत यावे.

११. परिशिष्ट

University Grants Commission Resolution (2004)

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
बहादुरशाह जाफर मार्ग
नई दिल्ली–११० ००२
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADURSHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002

F1-52/2000(CPP-II) 5 MAY 2004

The Registrar / Director
Of all the Indian Universities
(Deemed, State, Central Universities /
Institutions of National importance)

Subject : Recognition of Degrees awarded by Open Universities.

Sir/Madam,

There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through the mode of non-formal education. **The Open Universities have been established in the country by an Act of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section 2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empowered to award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956.**

A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning that the Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to be treated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country.

Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copy enclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfully completed by students between the two types of universities so that the mobility of students from Open University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty.

The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 to ensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding such degrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPP-II) dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Web site : www.ugc.ac.in

May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees as equivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country.

Yours faithfully

(Dr. Mrs. Pankaj Mittal)
Joint Secretary

Encl. : As Above
Copy to :

1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001.
2. The Secretary, All Indian Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi
3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg, New Delhi -110002.
4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002.
5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad (AP)
8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar)
9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat)
10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka)
11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra)
12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan)
13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal)
14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.)

(V.K. Jaiswal)
Under Secretary

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०९४/३२८६१/मवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कायदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. **त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.**

(२) विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (CPP-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठास मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा नियंत्रक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कक्ष) **दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा मजकूर - 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधिमान्य (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारात घेतले जातील'**

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी/पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता

<u>विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यापीठे</u>

राज्य सेवेतील पदासांठी पदवी/पदविकास मान्यता

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय : क्रमांक आरजीडी-१३९४/प्र.क्र. २१/९४/१३,मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

वाचा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आरजीडी-१०६१/१८९६७/ ११४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९

शासन निर्णय : महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगाशी विचार विनिमय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंतर्गत भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली मानवी विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टांमध्ये अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विषयामधील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अध्यापकीय पदे वगळता, **राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी आपोआप मान्यता प्राप्त झाली असल्याचे समजण्यात यावे.**

(२) सदर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैधानिक विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आरजीडी - १०६१/१८९६७/ ९१४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि वर परिच्छेद १ मध्ये उद्धृत केलेल्या हेतूसाठी सदर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आपोआप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्रचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

दा. र. राणे
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

(१) राज्यपालांचे सचिव
(२) मुख्य मंत्र्यांचे सचिव
(३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
(४) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
(५) महालेखापाल, महाराष्ट्र -२, मुंबई
(६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
(७) अभिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
(८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई
(९) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई
(१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
(११) सर्व मंत्रालयीन शिक्षण
(१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणांच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख
(१३) अवर सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली
(१४) निवड नस्ती

वाचा : महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन निर्णय क्रमांक आर.जी.डी. १३९४/प्र.क्र.२१/९४/१३ मंत्रालय, मुंबई. दिनांक ८ मार्च १९९५ च्या सोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची अनुक्रमांक १४६ वर नोंद करण्यात आलेली आहे.

विद्यार्थी एकाच वेळी मुक्त विद्यापीठ व पारंपरिक विद्यापीठातील दोन शिक्षणक्रमांना प्रवेश घेणार असल्यास खालील नोटिफिकेशन काळजीपूर्वक वाचावे व नोंद घ्यावी.

DISTANCE EDUCATION COUNCIL
INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY

F.No. DEC/Notification/40.5.1.5/2012
Dated : 01.11.2012

NOTIFICATION

Subject : **Policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations - regarding.**

The Distance Education Council in its 40th meeting held on 8.06.2012 has decided on the policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations. Two degree programmes cannot be allowed to be pursued simultaneously. However, a student can pursue two programmes simultaneously through distance or combination of distance and regular modes from the same or different University(ies)/Institution(s) in various combinations, *viz.*

1. One Degree and one Diploma/Post Graduate Diploma/Certificate.
2. One Post Graduate Diploma and one Diploma/Certificate.
3. One Diploma and one Certificate.
4. Two Post Graduate Diplomas.
5. Two Diplomas.
6. Two Certificates.

This is for information and adherence by all concerned.

(DIRECTOR)